

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
KRIMINĀLTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

**TIESĪBAS UZ KRIMINĀLPROCESA PABEIGŠANU
SAPRĀTĪGĀ TERMIŅĀ**

MAGISTRA DARBS

Autore: **Marta Bužāte**

Studenta apliecības Nr.: ms08105

Darba vadītājs: lektors Mag.iur. Jānis Maizītis

RĪGA 2018

ANOTĀCIJA

Martas Bužātes maģistra darba temats ir “Tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā”. Temata aktualitāti raksturo sabiedrības pievērstā uzmanība kriminālprocesa efektivitātei, tostarp krimināllietu iztiesāšanas ilgumam.

Darba mērķis ir izpētīt personu loku, kam ir tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, kriminālprocesa ilguma ietekmējošos apstākļus un saprātīga termiņa nodrošināšanas līdzekļus.

Darbā ir analizēts tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā regulējums un saturs, īstenošana un saprātīga termiņa neievērošanas sekas.

Veicot teorijas, normatīvo aktu un tiesu prakses izpēti, darba autore secina, ka tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā ir viens no taisnīgas tiesas elementiem, kas vērsts uz kriminālprocesa efektivitāti un kriminālprocesuālo attiecību taisnīgu noregulējumu.

Atslēgas vārdi: kriminālprocess, pamatprincipi, saprātīgs termiņš, soda samazināšana, kriminālprocesa izbeigšana.

ANNOTATION

Marta Buzate's Master's degree thesis topic is "The right to a criminal trial within a reasonable period of time". The actuality of this topic is characterized by the public attention paid to the effectiveness of criminal proceedings, including the duration of the criminal trial.

The aim of this thesis is to investigate the range of people entitled to criminal proceedings in a reasonable period of time, the circumstances influencing the duration of the criminal proceedings and the means of ensuring a reasonable duration of the proceedings.

The thesis analyses the regulation and content of implementation of the right to criminal proceedings within a reasonable period of time, and the consequences of failure to abide to a reasonable period of time in criminal proceedings.

By conducting a research of theories, legal acts and jurisprudence, the author concludes that the right to the completion of criminal proceedings within a reasonable period of time is one of the elements of a fair trial, which is aimed at the efficiency of criminal proceedings and fair resolution of criminal proceedings.

Keywords: criminal proceeding, basic principles, reasonable period of time, reduction in sentence, termination of a criminal proceeding.

SATURA RĀDĪTĀJS

IEVADS	5
1. TIESĪBU UZ KRIMINĀLPROCESA PABEIGŠANU SAPRĀTĪGĀ TERMIŅĀ REGULĒJUMS UN SATURS.....	7
2. TIESĪBU UZ KRIMINĀLPROCESA PABEIGŠANU SAPRĀTĪGĀ TERMIŅĀ ĪSTENOŠANA.....	25
2.1. Kriminālprocesa ilguma ietekmējošie apstākļi.....	25
2.2. Kriminālprocesuālie termiņi.....	33
3. TIESĪBU UZ KRIMINĀLPROCESA PABEIGŠANU SAPRĀTĪGĀ TERMIŅĀ NEIEVĒROŠANAS SEKAS	39
3.1. Kriminālprocesa izbeigšana	39
3.2. Soda noteikšana.....	45
KOPSAVILKUMS	53
IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI.....	55

IEVADS

Tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā izriet no Latvijas Republikas Satversmes 92. panta, Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. panta, un tās ir nostiprinātas Kriminālprocesa likuma 14. pantā kā kriminālprocesa pamatprincips. Minētais pamatprincips ir viens no tiesībām uz taisnīgu tiesu elementiem, kas vērsts uz kriminālprocesa efektivitāti un kriminālprocesuālo attiecību taisnīgu noregulējumu.

Tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā īstenošana un ievērošana jau ilgāku laiku ir aktuāls jautājums, kam lielu uzmanību pievērš ne tikai sabiedrība, uzsverot ilgo lietu izskatīšanas laiku tiesās, bet arī juristi un kriminālprocesa tiesību pētnieki. Pārāk ilgs kriminālprocess izraisa negatīvas sekas, radot cilvēka pamattiesību aizskārumu, piemēram, ierobežojot personas tiesības uz brīvību.

Uz tēmas aktualitāti norāda arī tiesu prakse, kuru analizējot secināms, ka tiesas jēdzienu “saprātīgs termiņš” interpretē dažādi, un tām nav vienādas izpratnes par tiesībām uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā saturu.

Tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā attīstība notikusi līdz ar 2010. gada 21. oktobra grozījumiem Krimināllikumā, iekļaujot 49.¹ un 58. pantu¹, tādējādi paredzot iespēju “mīkstināt sodu” vai atbrīvot personu no kriminālatbildības, izbeidzot kriminālprocesu.

Darba struktūra ir sadalīta trīs daļās. Pirmkārt, tiek pētīts tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā regulējums un saturs. Otrkārt, autore analizē kriminālprocesa ilguma ietekmējošos apstākļus un pievērš uzmanību kriminālprocesuālajiem termiņiem, un tam, kā sekmēt ātrāku kriminālprocesa norisi. Un, treškārt, tiek pētītas tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā neievērošanas sekas – personas atbrīvošana no kriminālatbildības, izbeidzot kriminālprocesu, un soda noteikšana, analizējot arī juridiskās prakses materiālus.

Par darba mērķi autore izvirza izpētīt personu loku, kam ir tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, kriminālprocesa ilguma ietekmējošos apstākļus un saprātīga

---

¹ Rozenbergs J. Tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Jurista Vārds, 05.07.2011., nr.27.

termiņa nodrošināšanas līdzekļus, kā arī iespējamās sekas tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā pārkāpuma gadījumā.

Lai tiktu sasniegts izvirzītais mērķis, nepieciešams veikt šādus uzdevumus:

1. izpētīt literatūru un normatīvos aktus, kas regulē pamatprincipu “tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā”;
2. analizēt juridiskās prakses materiālus un secināt kopīgās raksturīgās tendences un kļūdas tiesu nolēmumos.

Darbā tiks izmantotas šādas zinātniskās pētniecības metodes: vēsturiskā, analītiskā, salīdzinošā, induktīvā un deduktīvā.

Darbā ietvertās atziņas un secinājumi ir izdarīti, izpētot normatīvos aktus un to grozījumus, juridiskas prakses materiālus, kā arī publikācijas.

1. TIESĪBU UZ KRIMINĀLPROCESA PABEIGŠANU SAPRĀTĪGĀ TERMIŅĀ REGULĒJUMS UN SATURS

Kriminālprocesa likuma 2. nodaļā ir ietverti 20 kriminālprocesa pamatprincipi, kas pēc to būtības ir kriminālprocesa vadošās normas, pamatnostādnes, kas caurvijas visam Kriminālprocesa likumam. Līdzīga definīcija norādīta arī juridiskajā literatūrā – pamatprincipi ir “krimināltiesību normās izteiktās vadošās idejas, kas raksturo tiesību būtību un specifiskās īpatnības”.²

Agrāk tika uzskatīts, ka tiesību principi netiek tieši piemēroti tiesvedībā³, taču izpratne par to un pamatprincipu nozīmi ir mainījusies. Mūsdienās tiesu praksē pamatprincipi tiek piemēroti tieši, neskatoties uz to, vai tie nostiprināti tiešā tekstā normatīvajā aktā, jo pamatprincipi ir patstāvīgs tiesību avots.⁴

Kriminālprocesa pamatprincipiem bija būtiska nozīme arī Latvijas PSR Kriminālprocesa kodeksā, jo tie bija kā vadošās normas, kas “saistītas ar kriminālprocesa uzdevumiem un tā mērķa sasniegšanas garantu”.⁵ Arī Kriminālprocesa likumā pamatprincipi, to uzdevums un mērķi principā nav kategoriski mainījušies, taču kā jau autore iepriekš minēja, Kriminālprocesa likumā ietvertie pamatprincipi ir piemērojami tieši atšķirībā no kodeksā ieļautajiem pamatprincipiem, kas norāda uz to, ka kriminālprocesa pamatprincipu nozīmīgums un to loma tiesībās ir būtiski palielinājusies.

Likumdevējs Kriminālprocesa likumā pamatprincipus ir ietvēris tieši, skaidrojot to saturu. Viens no kriminālprocesa pamatprincipiem ir tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, kas nostiprināts Kriminālprocesa likuma 14. pantā. Minētā panta pirmās daļas pirmajā teikumā ir uzsvērtā šī pamatprincipa galvenā būtība – “ikvienam ir tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, tas ir, bez neattaisnotas novilcināšanas”.

Latvija 1997. gadā pievienojās Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijai, kur 6. pantā noteiktas personas tiesības uz taisnīgu un objektīvu procesa norisi. Minētajā tiesību normā cita starpā tieši iekļauta norāde, ka ikvienam ir tiesības uz lietas savlaicīgu izskatīšanu, tādējādi saprātīgs termiņš ir viens no taisnīga un objektīva procesa aspektiem. Tiesības uz taisnīgu tiesas noteiktas ne vien starptautiskajos normatīvajos aktos, bet arī Latvijas Republikas

---

² Mežulis D. Krimināltiesības shēmās. Vispārīgā daļa. [B.v.]: [b.i.], [b.g.], 12.lpp.

³ Meikališa Ā. Kriminālprocesa tiesības. Vispārīgā daļa. Rīga: RAKA, 2000, 150.lpp.

⁴ Iljanova D. Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana. Rīga: Ratio iuris, 2005, 76.lpp.

⁵ Liede A. Latvijas PSR kriminālprocess. Vispārīgā daļa. Rīga: Zvaigzne, 1980, 58.-60.lpp.

Satversmes 92. pantā.⁶ Neskatoties uz to, pamatprincipu “tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā” likumdevējs iekļāva tikai Kriminālprocesa likumā, kas tika pieņemts 2005. gada 21. aprīlī un stājās spēkā 2005. gada 1. oktobrī. Iepriekš ne Latvijas Kriminālprocesa kodekss⁷, ne Krimināllikums, ne arī kāds cits Latvijas normatīvais akts neregulēja tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā un tā neievērošanas sekas. Tādējādi samērā ilgu laiku, kopš pievienošanās Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijai, pastāvēja situācija, ka kriminālprocesa regulējošos normatīvajos aktos netika tieši iekļautas tiesības uz procesu saprātīgā termiņā. Ieviešot Kriminālprocesa likuma tekstā tiesas prasības uz lietas savlaicīgu izskatīšanu un paredzot saprātīgus termiņus, tika panākta atbilstība normatīvajiem aktiem, kas regulē cilvēktiesību aizsardzību, ko Latvijas Kriminālprocesa kodekss nespēja nodrošināt, neskatoties uz tajā veiktajiem neskaitāmajiem grozījumiem.

No Kriminālprocesa likuma anotācijas⁸ izriet, ka tajā laikā spēkā esošajam Latvijas Kriminālprocesa kodeksam tika saskatīti vairāki būtiski trūkumi. Tostarp norādīts, ka “process ir ļoti darbietilpīgs, tāpēc arī dārgs un ilgs”.⁹ Būtiska nozīme piešķirta kriminālprocesa efektivitātei, un viens no Kriminālprocesa likuma mērķiem ir “novērst pieaugošo neizlemto lietu uzkrājumu pirmstiesas izmeklēšanas iestādēs un tiesās, kā arī saīsināt ilgstošus tiesvedības procesus”¹⁰, kas norāda uz Latvijas Kriminālprocesa kodeksa nespēju atrisināt lietas savlaicīgu izskatīšanu saprātīgā termiņā. Lai risinātu minētās problēmas, kas saistītas ar neefektīvo procesu, anotācijā ir minēts, ka ir nepieciešama procedūras vienkāršošana un paātrināšana. Ir pievērsta arī uzmanība tam, ka pārāk ilgs kriminālprocess, īpaši tad, ja persona lietas izskatīšanas laikā neatrodas brīvībā, ir nopietns cilvēktiesību ierobežojums.¹¹

Arī no Kriminālprocesa likuma 1. pantā noteiktā Kriminālprocesa likuma mērķa izriet saprātīga termiņa ievērošanas nozīmīgums. Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 1. pantam “kriminālprocesa likuma mērķis ir noteikt tādu kriminālprocesa kārtību, kas nodrošina efektīvu Krimināllikuma normu piemērošanu un krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu bez neattaisnotas iejaukšanās personas dzīvē”.¹² Līdz ar to secināms, ka ir likts uzsvars uz

---

⁶ Latvijas Republikas Satversme: LV likums. Pieņemts 15.02.1922. [03.01.2018. red.]

⁷ Latvijas Kriminālprocesa kodekss (konsolidēts): LV likums. Pieņemts 06.01.1961. [zaudējis spēku 01.10.2005.]

⁸ Kriminālprocesa likuma anotācija. 2003.gada 20.aprīlis. Pieejams: http://www.saeima.lv/L_Saeima8/lasa-dd=LP0286_0.htm [aplūkots 04.01.2018.]

⁹ Turpat.

¹⁰ Turpat.

¹¹ Turpat.

¹² Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [12.01.2018. red.]

efektivitātes nodrošināšanu, cilvēktiesību ievērošanu un krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu, kas nepārprotami ir saistīts ar pamatprincipu “kriminālprocesa pabeigšana saprātīgā termiņā”.

Termins “efektīvs” tiek skaidrots kā “tāds, kas dod vajadzīgos rezultātus; iedarbīgs”.¹³ Tātad efektīvs kriminālprocess ir iedarbīgs un ļauj sasniegt vajadzīgos rezultātus, pēc iespējas lietderīgāk izmantojot resursus. Tādējādi saprātīga termiņa ievērošana un lietas savlaicīga izskatīšana ir viena no kriminālprocesa efektivitātes pazīmēm. Kriminālprocesa pamatprincips “tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā” daļēji pārklājas ar procesuālās ekonomijas principu, kura viena no pazīmēm arī ir efektivitāte. Taču abi minētie pamatprincipi pēc to satura nav vienādi. Procesuālā ekonomija ir plašāks jēdziens nekā saprātīga termiņa jēdziens. “Procesuālās ekonomijas ideja neaprobežojas tikai ar procesa ātrumu un vienkāršošanu”.¹⁴

Likumdevējs, procesa virzītājs un arī sabiedrība pievērš lielu uzmanību tam, cik efektīvi norit kriminālprocess, bieži vien uzsvāru liekot tieši uz krimināllietu ilgo iztiesāšanu tiesā. Nereti sabiedrība pauž viedokli, ka Latvijā lietas, tostarp arī krimināllietas, tiek skatītas pārāk ilgi. Lai risinātu šo situāciju, kriminālprocesa efektivitātes uzlabošanai tiek pievērsta pastiprināta uzmanība, regulāri tiek veikti pētījumi un apkopoti dati par lietu izskatīšanas ilgumu, kā arī savu viedokli par šo jautājumu izsaka juristi¹⁵ un Tieslietu ministrija.¹⁶

Izvērtējot kriminālprocesa pamatprincipu nozīmi un lomu krimināltiesībās, autore nonāk pie atziņas, ka pamatprincipiem ir vairākas funkcijas – tie ir kā vadlīnijas procesuālo normu jaunradei; piemērojot speciālās procesuālās tiesību normas, tās jātulko atbilstoši pamatprincipu jēgai un būtībai; pamatprincipi ir tieši piemērojami. Iepriekš minētie apgalvojumi izriet no profesoru Ā.Meikališas un K.Stradas-Rozenbergas atziņas, ka “likumdevējam ir skaidri jāapzinās, ka, pasludinot kādu nostāju par nozares pamatprincipu, tas nav veicis kādu formālu darbību, bet apņēmis visas pārējās normas pakārtot šīm vadošajām normām. Šie pamatprincipi ir izveidojuši it kā “rāmi”, kurš ir jāpiepilda, - attiecīgi normas, kas veidotas, lai principos paustās idejas īstenotu

---

¹³ Skaidrojošā vārdnīca. Pieejama: <http://www.tezaurs.lv/#/sv/efekt%C4%ABvs> [aplūkots 06.01.2018.]

¹⁴ Kaija S. Procesuālā ekonomija kā princips kriminālprocesā. Grām.: Kriminālprocesa likumam – 10. Pagātnes mācības un nākotnes izaicinājumi. Sagatavojis autoru kolektīvs. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2015,189.lpp.

¹⁵ Gulbis R. Tiesvedība kasācijas instancē: normatīvā regulējuma prakses aktualitātes. Jurista Vārds, 31.01.2017., nr. 5.

¹⁶ Tieslietu ministrija. Tieslietu ministrs gandarīts par pozitīvajiem darba rezultātiem Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesā. Pieejams: <https://www.tm.gov.lv/lv/aktualitates/tm-informacija-presei/tieslietu-ministrs-dzintars-rasnacs-gandarits-par-pozitivajiem-darba-rezultatiem-rigas-pilsetas-zemg> [aplūkots 08.01.2018.]

praksē, nekādā veidā nevar nonākt tiem pretrunā. Tādējādi, lai sistēma būtu stabila un ilgtspējīga, pirmkārt, jāpievērš uzmanība principu tiesiskās reglamentācijas kvalitātei”.¹⁷ Autore pievienojas paustajam viedoklim un secina, ka jaunradītajām tiesību normām ir jāatbilst pamatprincipa jēgai un mērķim, tie nedrīkst nonākt pretrunā viens otram. Speciālās tiesību normas piepilda pamatprincipus ar saturu, specifiskāk un detalizētāk regulē kriminālprocesu. Piemērojot speciālās tiesību normas praksē, tas jādara atbilstoši pamatprincipiem, pretējā gadījumā netiek panākts Kriminālprocesa likuma 1. pantā noteiktais Kriminālprocesa likuma mērķis.

Iepriekš minētās prasības attiecināmas arī uz tiesībām uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Proti, speciālajām tiesību normām, kas regulē procesuālos termiņus, jāatbilst prasībām, kas attiecas uz saprātīgu termiņu. Ar to jāsaprot, ka likumdevējam, pieņemot jaunas tiesību normas, ir jāvadās pēc Kriminālprocesa likuma 14. pantā noteiktā pamatprincipa un, nosakot termiņu konkrētai procesuālajai darbībai, pienākuma izpildīšanai vai tiesību realizēšanai, likumdevējs nedrīkst nonākt pretrunā ar pamatprincipu, nosakot nesamērīgi garus termiņus. Likumdevējam tiesību normas ir jāveido tā, lai pretrunā nenonāktu ne tikai pamatprincipi ar citām tiesību normām, bet arī tiesību normas savā starpā. Procesa virzītājam, piemērojot tiesību normas, jāvadās pēc Kriminālprocesa likuma 14. panta, un, piemērojot speciālās tiesību normas, jāskatās, lai tiesību normas tulkošanas rezultātā, tās nenonāk pretrunā pamatprincipam. Praksē var rasties situācijas, kad tiesību normu var uztver neviennozīmīgi. Tādējādi gadījumos, kad tiesību normu piemērotājam rodas šaubas par to, kā pareizi piemērot tiesību normu, būtu īpaši rūpīgi jāveic tās interpretācija, izmantojot dažādas interpretācijas metodes.

Attiecībā uz speciālajās tiesību normās noteiktajiem termiņiem, autore uzsver, ka normatīvajos aktos ne vienmēr ir iespējams iestrādāt konkrētu termiņu, kādā ir veicama procesuālā darbība, izpildāms pienākums vai izmantojamas tiesības. Bieži vien ir noteikts tikai maksimālais termiņš, atstājot izvēli procesa virzītāja ziņā pēc saviem ieskatiem veikt darbības. Taču arī šādos gadījumos nedrīkst aizmirst, ka jārīkojas atbilstoši pamatprincipam. Autores ieskatā, diskutējams ir jautājums, cik lielā mērā procesa virzītājs to ievēro. Uzreiz gan jāpiebilst – ja procesa virzītājs likumā noteiktos maksimālos termiņus ir ievērojis, ir visai grūti pārnest, ka tas rīkojies pretēji Kriminālprocesa likuma 14. pantam, ja vien no konkrētajiem apstākļiem nepārprotami izriet, ka ir notikusi procesa nepamatota novilcināšana, piemēram, ilgstoši neveicot kādu procesuālu darbību, kaut gan tam nav bijuši nekādi objektīvi šķēršļi. Vienmēr ir jāņem vērā,

---

¹⁷ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā. II raksts. Jurista Vārds, 14.03.2006., nr. 11.

lai tiktu ievērotas tiesības uz lietas savlaicīgu izskatīšanu, un lai no procesa virzītāja puses nenotiktu neattaisnota novilcināšana.

Analizējot Kriminālprocesa likuma 14. pantā izdarītos grozījumus, autore secina, ka minētais pants ir grozīts divas reizes – ar 2009. gada 12. marta un 2014. gada 29. maija likumu. Grozot to pirmo reizi, likumdevējs 14. panta pirmo daļu papildināja ar teikumu šādā redakcijā: “Kriminālprocesa pabeigšana saprātīgā termiņā ir saistīta ar lietas apjomu, juridisko sarežģītību, procesuālo darbību daudzumu, procesā iesaistīto personu attieksmi pret pienākumu pildīšanu un citiem objektīviem apstākļiem”.¹⁸ Tādējādi tika uzskaitīti apstākļi, kas ietekmē kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Profesores Ā.Meikališa un K.Strada-Rozenberga uzskata, ka šāda atziņa ir pamatota, tomēr nav bijis nepieciešams to noteikti iekļaut¹⁹, tādējādi atzīstot, ka izdarītie grozījumi Kriminālprocesa likuma 14. panta pirmajā daļā nav būtiski. Savu viedokli profesores pamato ar to, ka “tāpat ir saprotams, ka “saprātīgs termiņš” ir “piepildāms” jēdziens, un “saprātīgums” vērtējams individuāli katrā konkrētā lietā. Savukārt vispārīgu kritēriju, kādi ar grozījumiem iekļauti Kriminālprocesa likumā, noteikšana, turklāt iekļaujot arī norādi “un citi apstākļi”, būtiski augstāku termina konkrētuma pakāpi nerada”.²⁰ Profesores uzskata, ka jēdziens “saprātīgs termiņš” būtu skaidrojams nevis likumā, bet gan citos avotos – zinātniskajos pētījumos, likuma komentāros u.tml.²¹ Autore pievienojas uzskatam, ka termins “saprātīgs termiņš” ir ar saturu piepildāms jēdziens, un katra konkrētā situācijā tas ir jāvērtē atsevišķi. Taču vienlaikus likumdevējs ir vērsis tiesību normas piemērotāja uzmanību uz konkrētiem apstākļiem, kas ir ņemami vērā, tādējādi atvieglojot procesa virzītāja uzdevumu, veicinot vienveidīgu tiesības normas izpratni, kā arī tiesu praksi. Autores ieskatā, Kriminālprocesa likuma 14. panta pirmajā daļā pamatoti iekļauta arī norāde “citi objektīvi apstākļi”, skaidri norādot, ka tiesību normā esošais apstākļu uzskaitījums nav absolūts.

Ar 2009. gada 12. marta grozījumiem tika grozīta arī Kriminālprocesa likuma 14. panta trešā daļa, tādējādi nosakot priekšrocību saprātīga termiņā nodrošināšanā ne vien kriminālprocesam, kurā piemērots ar brīvības atņemšanu saistīts drošības līdzeklis, bet arī kriminālprocesam, kurā iesaistīta speciāli procesuāli aizsargājama persona.²² Arī šos grozījumus profesores Ā.Meikališa un K.Strada-Rozenberga atzīst par neviennozīmīgiem. Proti, no

---

¹⁸ Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts 12.03.2009. [03.01.2018. red.]

¹⁹ Meikališa Ā, Strada-Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā turpinās. I raksts. Jurista vārds, 30.06.2009., nr.26.

²⁰ Turpat.

²¹ Turpat.

²² Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts 12.03.2009. [3.01.2018. red.]

likumprojekta anotācijas izriet nepieciešamība ievērot apsūdzētā, kuram piemērota speciāla procesuāla aizsardzība, tiesības uz procesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Profesores norādi uzskata par absurdu, jo lielākoties personai speciālā procesuālā aizsardzība piemērota citā lietā, nevis tajā, kurā tiek apsūdzēta. Tādējādi, nosakot priekšrocību lietai, kurā apsūdzētajam piemērota procesuālā aizsardzība, tas neveicina lietas ātrāku izskatīšanu paša apsūdzībā. Turklāt no anotācijas izriet cits mērķis šiem grozījumiem – ietaupīt aizsardzībai paredzētos valsts budžeta līdzekļus. Līdz ar to profesores apšaubā grozījumus, jo personas aizsardzības intereses nav bijušas galvenās.²³

Izdarot grozījumus Kriminālprocesa likuma 14. pantā otro reizi, atkal tika grozīta panta trešā daļa, paplašinot to kriminālprocesu loku, kuriem salīdzinājumā ar pārējiem kriminālprocešiem saprātīga termiņa nodrošināšanā ir priekšrocība. Tika noteikts, ka arī tādām kriminālprocesam, kurā apsūdzēta valsts amatpersona, kas ieņem atbildīgu stāvokli, saprātīga termiņa nodrošināšanā ir priekšrocība salīdzinājumā ar pārējiem kriminālprocešiem.²⁴

Turklāt ar minētajiem grozījumiem tika grozīta arī 14. panta ceturrtā daļa, kur regulētas nepilngadīgas personas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Proti, ceturrtā daļa tika papildināta ar jaunu pirmo teikumu, nosakot, ka “kriminālprocesam par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību, ko nodarījusi persona, no kuras nepilngadīgais cietušais ir materiāli vai citādi atkarīgs, vai par noziedzīgu nodarījumu pret tikumību vai dzimumne aizskaramību, kurā cietušais ir nepilngadīgs, saprātīga termiņa nodrošināšanā ir priekšrocība salīdzinājumā ar līdzīgiem kriminālprocešiem, kuros cietušie ir pilngadīgas personas”. Likumdevējs ir saskatījis nepieciešamību īpaši aizsargāt nepilngadīgas personas, ņemot vērā Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2011/93/ES par seksuālas vardarbības pret bērniem, bērnu seksuālas izmantošanas un bērnu pornogrāfijas apkarošanu, un ar kuru aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2004/68/TI.²⁵ Likumprojekta anotācijā uzsvērts, ka saskaņā ar direktīvā norādīto, dalībvalstīm jānodrošina, lai, nopratinot cietušo bērnu, netiktu pieļauts nepamatots kavējums, pēc tam, kad fakti ir ziņoti kompetentajām iestādēm, taču Kriminālprocesa likumā šāds

---

²³ Meikališa Ā, Strada-Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā turpinās. I raksts. Jurista vārds, 30.06.2009., nr.26.

²⁴ Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts 29.05.2014. [03.01.2018. red.]

²⁵ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2011/93/ES par seksuālas vardarbības pret bērniem, bērnu seksuālas izmantošanas un bērnu pornogrāfijas apkarošanu, un ar kuru aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2004/68/TI. Pieņemta 13.12.2011. [03.01.2018. red.]

nosacījums nav noteikts.²⁶ “Ņemot vērā bērna attīstības, uztveres un atmiņas īpatnības, kā arī cietušo rehabilitācijas vajadzības, kriminālprocesa savlaicīga pabeigšana var būt ļoti būtiska arī tajos gadījumos, kad bērns ir cietušais, nevis persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību.”²⁷ Autore vērtē pozitīvi Kriminālprocesa likumā izdarītos grozījumus, pievēršot uzmanību nepilngadīga cietušā tiesībām, ņemot vērā to, ka kriminālprocess var negatīvi ietekmēt nepilngadīgas personas attīstību un uztveri, tādējādi nosakot šādu kriminālprocesu kā prioritāru attiecībā pret citiem.

Kriminālprocesa likuma 14. pants spēkā esošajā redakcijā izteikts šādi:

“14.pants Tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā

(1) Ikvienam ir tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, tas ir, bez neattaisnotas novilcināšanas. Kriminālprocesa pabeigšana saprātīgā termiņā ir saistīta ar lietas apjomu, juridisko sarežģītību, procesuālo darbību daudzumu, procesā iesaistīto personu attieksmi pret pienākumu pildīšanu un citiem objektīviem apstākļiem.

(2) Procesā virzītājs izvēlas konkrētiem apstākļiem atbilstošo vienkāršāko kriminālprocesa veidu un nepieļauj neattaisnotu iejaukšanos personas dzīvē un nepamatotus izdevumus.

(3) Kriminālprocesam, kurā piemērots ar brīvības atņemšanu saistīts drošības līdzeklis vai kurā iesaistīta speciāli procesuāli aizsargājama persona, vai kurā apsūdzēta valsts amatpersona, kas ieņem atbildīgu stāvokli, saprātīga termiņa nodrošināšanā ir priekšrocība salīdzinājumā ar pārējiem kriminālprocesiem.

(4) Kriminālprocesam par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību, ko nodarījusi persona, no kuras nepilngadīgais cietušais ir materiāli vai citādi atkarīgs, vai par noziedzīgu nodarījumu pret tikumību vai dzimumneaizskaramību, kurā cietušais ir nepilngadīgs, saprātīga termiņa nodrošināšanā ir priekšrocība salīdzinājumā ar līdzīgiem kriminālprocesiem, kuros cietušie ir pilngadīgas personas. Kriminālprocesam pret nepilngadīgu personu saprātīga termiņa nodrošināšanā ir priekšrocība salīdzinājumā ar līdzīgiem kriminālprocesiem pret pilngadīgu personu.

(5) Saprātīga termiņa neievērošana var būt pamats procesa izbeigšanai šajā likumā noteiktajā kārtībā.”

Aplūkojot atsevišķas Kriminālprocesa likuma 14. panta daļas, autore norāda turpmāko. Kā tika norādīts nodaļas sākumā, tad minētā panta pirmā daļa ir kriminālprocesa pamatprincipa

---

²⁶Likumprojekta Nr.745/Lp11 anotācija Pieejama: <http://titania.saeima.lv/LIVS11/SaeimaLIVS11.nsf/0/6B7550A49853D5C8C2257BB10020D978?OpenDocument#b> [aplūkots 04.02.2018.]

²⁷ Turpat.

“tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā” “esence” un definīcija. Papildus ir norādīti apstākļi, kas ietekmē kriminālprocesa ilgumu. Detalizētāk šos apstākļus autore analizēs darba otrajā nodaļā.

Panta otrajā daļā likumdevējs uzsvēris procesa virzītāja lomu kriminālprocesā, lai panāktu tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā realizāciju. Lielā mērā procesa ilgums ir atkarīgs tieši no procesa virzītāja rīcības, izvēlētajiem līdzekļiem un pieņemtajiem lēmumiem. No procesa virzītāja kriminālprocesa gaitā izdarītajām izvēlēm ir atkarīgs, kā process ievirzīsies, cik raiti tas notiks un vai netiks pieļauta neattaisnota novilcināšana. Tādējādi Kriminālprocesa likuma 14. pants nosaka ne tikai personas tiesības uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā, bet mudina arī procesa virzītāju uz lietas savlaicīgu izskatīšanu, paredzot tam pienākumu sekmēt efektīvu kriminālprocesu.

Kriminālprocesa likuma 14. panta trešā un ceturtā daļa nosaka, kādiem kriminālprocesiem saprātīga termiņa nodrošināšanā ir priekšrocība salīdzinājumā ar pārējiem procesiem. Autore šīs tiesību normas analizēja jau iepriekš, secinot, ka tās nav viennozīmīgas. Autores ieskatā, nosakot priekšroku atsevišķiem kriminālprocesiem, netiek efektīvi sekmēts ātrāks kriminālprocess kopumā. Vienlaikus pozitīvi ir vērtējams tas, ka likumdevējs Kriminālprocesa likumā ir centies “iedzīvināt” starptautisko normatīvo aktu prasības, nodrošinot atsevišķu subjektu kategorijām to cilvēktiesības.

Kriminālprocesa likuma 14. panta piektajā daļā ir paredzētas sekas saprātīga termiņa neievērošanas gadījumā. Šajā tiesību normā noteikts, ka saprātīga termiņa neievērošana var būt pamats procesa izbeigšanai Kriminālprocesa likuma noteiktajā kārtībā. No vārda “var” secināms, ka ne visos šī pamatprincipa neievērošanas gadījumos likumdevējs ir noteicis obligātu pienākumu procesa virzītājam izbeigt procesu, taču šo jautājumu autore analizēs darba turpinājumā. Autore uzsver, ka, neskatoties uz to, ka šādas tiesības Kriminālprocesa likumā tika ietvertas jau sākotnēji līdz ar likuma pieņemšanu, speciālā tiesību norma, kas nosaka kārtību, kādā procesu var izbeigt, likumā tika iekļauta tikai ar Kriminālprocesa likuma 2009. gada 12. marta grozījumiem, papildinot Kriminālprocesa likuma 379. panta pirmo daļu ar 4. punktu, kas nosaka, ka “izmeklētājs ar uzraugošā prokurora piekrišanu, prokurors vai tiesa var izbeigt kriminālprocesu, ja kriminālprocesu nav iespējams pabeigt saprātīgā termiņā”. Lai gan šie grozījumi deva plašāku iespēju procesa virzītājam izbeigt kriminālprocesu sakarā ar tiesību un kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā neievērošanu, tas joprojām tika darīts visai kūtri, jo kriminālprocesa izbeigšanas gadījums sakarā ar saprātīga termiņa pārkāpumu tika iekļauts procesuālajās tiesību

normās bez atbilstoša pamata materiālajās tiesībās.²⁸ Krimināllikuma 58. pants, kur regulēta atbrīvošana no kriminālatbildības, ar piekto daļu tika papildināts tikai ar 2010. gada 21. oktobra grozījumiem²⁹, paredzot iespēju atbrīvot personu no kriminālatbildības, ja nav ievērotas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Līdz ar to secināms, ka Krimināllikumā, kurā paredzēti pamati personas atbrīvošanai no kriminālatbildības, konkrētais pamats – saprātīga termiņa neievērošana, tika ieviests “nedaudz ačgārni”³⁰, proti, vispirms tika ieviesta kriminālprocesuālā tiesību norma, bet tikai pēc tam materiāltiesiskais pamats kriminālprocesa izbeigšanai. No iepriekš minētā secināms, ka Krimināllikumā un Kriminālprocesa likumā ilgu laiku nepastāvēja vienots mehānisms, lai varētu pilnvērtīgi realizēt Kriminālprocesa likuma 14. pantā nostiprināto pamatprincipu.

Ar iepriekš minētajiem grozījumiem, Krimināllikums tika papildināts arī ar 49.¹ pantu, kas regulē soda noteikšanu (iespēja samazināt soda mēru vai noteikt citu, vieglāku soda veidu), ja nav ievērotas personas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Autores uzmanību piesaista apstākļi, ka Kriminālprocesa likuma 14. pantā vispār nav ietverta norāde uz iespēju mīkstināt sodu. Autores ieskatā, būtu lietderīgi grozīt Kriminālprocesa likuma 14. panta piekto daļu, tādējādi skaidri norādot, ka saprātīga termiņa neievērošana var būt pamats ne tikai kriminālprocesa izbeigšanai, bet arī cita, vieglāka soda veida piemērošanai vai soda mīkstināšanai. Lai gan šīs tiesības ir regulētas speciālajās Kriminālprocesa likuma normās, izdarot piektās daļas grozījumu, Kriminālprocesa likuma 14. pants kā pamatprincips kļūtu precīzāks un visaptverošāks. Autore iesaka izdarīt grozījumus Kriminālprocesa likuma 14. panta piektajā daļā, izsakot to šādā redakcijā: “Saprātīga termiņa neievērošana var būt pamats procesa izbeigšanai, soda mēra samazināšanai vai cita, vieglāka soda veida noteikšanai šajā likumā noteiktajā kārtībā.”.

Analizējot pamatprincipa “tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā” samērošanu ar citiem kriminālprocesa pamatprincipiem, norādāms, ka starp tiem pastāv cieša saistība, tie nevar būt pretrunā viens ar otru, tie veido vienotu sistēmu, katram ir savs saturs un ir neatkarīgi, kaut gan tie viens ar otru saistās.³¹ No minētā var secināt, ka visiem kriminālprocesa principiem ir vienlīdz liela nozīme, un neviens no tiem nav uzskatāms par svarīgāku. Līdz ar to arī tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā nedrīkst nostādīt augstāk par

---

²⁸ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Tiesu prakse par tiesībām uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā un soda noteikšana, ja nav ievērotas tiesības un kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Grām.: Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocess. Raksti. 2010-2015. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2015, 196.lpp.

²⁹ Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Pieņemts 21.10.2010. [12.01.2018. red.]

³⁰ Rozenbergs J. Tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Jurista Vārds, 05.07.2011., nr.27.

³¹ Meikališa Ā. Kriminālprocesa tiesības. Vispārīgā daļa. Rīga: RAKA, 2000, 150.-151.lpp.

pārējiem kriminālprocesa pamatprincipiem. Vienlaikus autore ir novērojusi, ka praksē var veidoties kriminālprocesa pamatprincipu konkurence. Piemēram, praksē ir sastopami gadījumi, kad konkurē tiesības uz aizstāvību un tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Augstākā tiesa 2006. gada 13. marta lēmumā SKK-152/06 atzinusi: “Krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulēšanu nevar panākt, ignorējot apsūdzētās personas tiesības uz piedalīšanos lietas iztiesāšanā, aizbildinoties ar citu it kā svarīgāku apsūdzētā tiesību, t.i., tiesību uz lietas savlaicīgu iztiesāšanu ievērošanu.”³² Konkrētajā kriminālprocesā lieta apelācijas instancē tika izskatīta apsūdzētā prombūtnē, tādējādi tika pārkāptas viņa tiesības uz aizstāvību. Augstākā tiesa savā lēmumā skaidro, ka šāda rīcība neatbilst Kriminālprocesa likumā noteiktajai kārtībai, jo apsūdzētā piedalīšanās lietas izskatīšanā bija obligāta. No minētā secināms, ka nav pieļaujams atzīt par nozīmīgākām tiesības uz lietas iztiesāšanu saprātīgā termiņā, tādējādi ierobežojot apsūdzētā tiesības uz aizstāvību un tiesības piedalīties lietas iztiesāšanā tiesas sēdē.

Līdzīgi arī Augstākās tiesas 2015. gada 10. februāra lēmumā lietā SKK-5/2015 atzīts, ka tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā nav augstākas par citām Kriminālprocesa likumā garantētajām tiesībām. Augstākā tiesa norādījusi, ka “kriminālprocesa likuma 14. pantā nostiprinātās tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā neapšaubāmi ir būtisks taisnīgas tiesas elements, taču vienlaikus tas nevar būt par tiesisku un pamatotu iemeslu, lai nesamērīgi ierobežotu citu taisnīgas tiesas elementu nodrošināšanu.”³³ Konkrētajā krimināllietā Augstākā tiesa vērtēja tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā samērošanu ar procesā iesaistīto personu tiesībām uz liecinieku nopratināšanu un apsūdzētā tiesībām uz aizstāvību. Augstākā tiesa paudusi atziņu, ka, ievērojot vienas tiesības, nedrīkst pārkāpt citas.

Savukārt Augstākās tiesas 2012. gada 20. septembra lēmumā lietā SKK-443/2012 secināts, ka “personas tiesības uzaicināt paša izvēlētu aizstāvi nav absolūtas un tās leģitīma mērķa sasniegšanai var samērīgi ierobežot, tostarp, lai panāktu citu taisnīgas tiesas elementu (piemēram, lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā) efektīvāku nodrošināšanu.”³⁴ Šāds atzinums ļauj izdarīt secinājumu, ka ir nepieciešams nodrošināt līdzsvaru starp kriminālprocesa pamatprincipiem un no tiem izrietošajām personas tiesībām, nepiešķirot nevienai no tām pašsaprotamu pārsvaru un nozīmīgumu. Katrā konkrētā situācijā ir jāvērtē lietas apstākļi un pierādījumi, izdarot pamatotus

---

³² Augstākās tiesas 13.03.2006. lēmums lietā SKK-152/06. Pieejams: www.at.gov.lv [aplūkots 17.01.2018.]

³³ Augstākās tiesas 10.02.2015. lēmums lietā SKK-5/2015. Pieejams: www.at.gov.lv [aplūkots 16.01.2018.]

³⁴ Augstākās tiesas 20.09.2012. lēmums lietā SKK-443/2012. Pieejams: www.at.gov.lv [aplūkots 16.01.2018.]

secinājumus par vienu vai otru tiesību ievērošanu un ierobežošanu. Procesa virzītājam ir saprātīgi jāizvērtē, vai personas tiesību ierobežošana ir pieļaujama un kādā apmērā, lai tiktu panākts krimināltiesisko attiecību taisnīgs noregulējums un efektīvs kriminālprocess. Ne vienmēr tiesību ierobežošana ir uzskatāma par prettiesisku. Minētie Augstākās tiesas atzinumi norāda uz to, ka nevienam no kriminālprocesa pamatprincipiem netiek dota priekšroka, bet gan viss ir atkarīgs no katras lietas apstākļiem, kā arī no speciālajām tiesību normām, kas precīzāk norāda, kā katrā konkrētajā situācijā ir jārikojas, taču tiesību normas piemērotāja rīcībai jāatbilst Kriminālprocesa likuma mērķim.

Autore secina, ka, īstenojot personas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā ievērošanu, nepieciešams ievērot arī citas procesa dalībnieka, tostarp personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, procesuālās tiesības un garantijas. Tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā ir cieši saistītas ar tiesībām uz taisnīgu tiesu, taču jāievēro arī citas tiesības, kas nodrošina taisnīgu kriminālprocesu. Lai sasniegtu Kriminālprocesa likuma mērķi, ir jāievēro visi kriminālprocesa pamatprincipi, pretējā gadījumā kāds no šiem principiem zaudē savu jēgu, un procesa virzītājam tiek dota patvaļa noteikt, kurš no pamatprincipiem ir svarīgāks. Šāda situācija nav pieļaujama. Ja tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā nostādītu augstāk par citām tiesībām, tad tiktu nesamērīgi pārkāptas citas procesuālās tiesības, kā rezultātā savlaicīga lietas izskatīšana nenodrošinātu kriminālprocesuālo attiecību taisnīgu noregulējumu. Taču vienlaikus jāņem vērā, ka tāpat arī citas personas tiesības nedrīkst vērtēt kā svarīgākās, un tās jāīsteno, lai tiktu ievērots saprātīgs termiņš.

Analizējot Kriminālprocesa likuma 14. pantā noteiktās tiesības, jānoskaidro to personu loks, uz kurām tās attiecināmas. Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 14. panta pirmajai daļai tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā ir ikvienam. Pašsaprotami, ka šādas tiesības var būt tikai tām personām, kuras ir iesaistītas konkrētajā kriminālprocesā, nevis ikkatram indivīdam. Taču detalizētāku personu loku minētā tiesību norma nenosauc, līdz ar to ir jānoskaidro termina "ikviens" saturs.

Pētot Kriminālprocesa likuma anotāciju, redzams, ka Kriminālprocesa likuma 14. pantu bija plānots izteikt šādā redakcijā: „Katra persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, var prasīt kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgos termiņos, tas ir, bez neattaisnotas novilcināšanas”.³⁵ Atšķirībā no spēkā esošās likuma redakcijas, sākotnēji tika paredzēts, ka tiesības uz

---

³⁵ Kriminālprocesa likuma anotācija. 2003.gada 20.aprīlis. Pieejams: http://www.saeima.lv/L_Saeima8/lasa-dd=LP0286_0.htm [aplūkots 17.01.2018.]

kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā bauda tikai persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību. Tomēr likumdevējs Kriminālprocesa likuma 14. pantā iekļāvis jēdzienu “ikviens”, tādējādi vispārinot tiesību normas tekstu un konkrēti nenosakot, kuras ir šīs personas. Autore uzskata, ka spēkā esošā tiesību norma ir noformulēta veiksmīgāk, nekā sākotnēji iecerētais tiesību normas teksts. Ja Kriminālprocesa likuma 14. pants tiktu pieņemts redakcijā, kādā tas bija iecerēts, persona, kam ir tiesības uz aizstāvību, tiktu nostādīta privilīģētāka stāvoklī nekā citi procesa dalībnieki, piemēram, cietušais. Pēc autores domām, šāda situācija būtu nekorekta. Jau pašreizējā situācijā ir manāmi tādi gadījumi, kad persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, tiek vairāk aizsargāta par citiem procesa dalībniekiem, un par šādas personas tiesību ievērošanu tiek domāts vairāk, kas, autores ieskatā, nav pareizi. Autores ieskatā, likumdevējs pamatoti nav norādījis, ka tiesības uz saprātīgu termiņu ir tikai personām, kurām ir tiesības uz aizstāvību. Šāds formulējums nepārprotami norādītu, ka citiem kriminālprocesa dalībniekiem šādu tiesību nav.

Pēc autores domām, likumdevējs pamatoti nav atstājis arī sākotnēji iecerēto frāzi “tiesības prasīt kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgos termiņos”, bet gan vienkārši norādījis, ka ir šādas tiesības, kas veicina tiesību normas vienvērtīgu izpratni. Autores ieskatā, “tiesības prasīt” praksē varētu veidot pārpratumu, ka procesa virzītājs saprātīga termiņa ievērošanu vērtētu tikai tādā gadījumā, ja procesa dalībnieks norādītu uz šīm tiesībām un to neievērošanu. Taču, tā kā tiesības uz saprātīgu termiņu ir definēts kā pamatprincips, tad nepārprotami šīs tiesības personai ir neatkarīgi no tā, vai viņa uz tām atsaucas, vai nē. Procesā virzītājam tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā ievērošana ir jāvērtē neatkarīgi no procesa dalībnieka norādes uz to, tātad, arī tad, ja pats procesa virzītājs saskata šo tiesību pārkāpumu. Līdz ar to autore spēkā esošo tiesību normas redakciju atzīst par veiksmīgāku, nekā sākotnēji iecerētā.

Saprātīga termiņa ievērošana ir arī cietušā interesēs, jo tieši šai personai ar noziedzīgo nodarījumu ir radīts kaitējums. Tādējādi cietušā interesēs ir pēc iespējas ātrāka (taču saglabājot objektīvu un kvalitatīvu procesu) krimināltiesisko attiecību taisnīga noregulēšana bez neattaisnotas iejaukšanās personas dzīvē. Līdzīgu viedokli ir izteikušas arī autores Ā.Meikališa un K.Strada-Rozenberga, norādot, ka “kriminālprocesa pamatidejas un tajā piešķirtās tiesības sākotnēji attiecināt ne tikai uz personām, kuras bauda tiesības uz aizstāvību, bet arī citiem procesā iesaistītajiem, galvenokārt cietušajiem. Cietušie, nenoliedzami, ir tie, kurus skar un interesē kriminālprocesa rezultāts un norise. Tai pašā laikā cietušo tiesības Eiropā ilgu laiku bijušas pabērna lomā. Tas lielā mērā izskaidrojams ar apstākli, ka kriminālprocess tiek skatīts pamatā kā publiska rakstura attiecība starp valsti un apsūdzēto. Tomēr pēdējā laika tendences liecina par

aizvien lielākām rūpēm par cietušo kā kriminālprocesa ietvaros, tā ārpuskriminālprocesa attiecībās.”³⁶

Autoresprāt, Kriminālprocesa likuma 14. pantā nav nepieciešams konkretizēt jēdzienu “ikviens”. Pretējs viedoklis ir profesoriem Ā.Meikališai un K.Stradai-Rozenbergai, kuras uzskata, ka jēdziens “ikviens” ir nepilnīgs, un būtu nepieciešams norādīt konkrētas personas vai to grupas, uz kurām šīs tiesības attiecas, piemēram, persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, cietušais u.tml.³⁷ Tomēr autore uzskata, ka tieši tiesību normas piemērotāja, nevis likumdevēja uzdevums ir interpretēt jēdziena “ikviens” saturu, vienlaikus uzsverot, ka šis jēdziens ir interpretējams saprātīgi. Turklāt katram procesa dalībniekam atšķiras arī realizējamo saprātīga termiņa tiesību saturs, tas ir, visi procesa dalībnieki šīs tiesības nevar realizēt vienādā apjomā. Tā kā Kriminālprocesa likuma 14. pants ir kriminālprocesa pamatprincips, kas tiek papildīts ar saturu ar citu Kriminālprocesa likuma normu palīdzību, jēdziens “ikviens” ir vērtējams, piemērojot šīs speciālās tiesību normas.

Pēc autores domām, jēdziens “ikviens” neaptver personas, kuras veic kriminālprocesu. Galvenokārt, tieši no šīm personām ir atkarīgs, vai tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā tiks ievērotas, vai tieši otrādi – pārkāptas. Personām, kuras veic kriminālprocesu, ir pienākums ievērot Kriminālprocesa likuma normas, tostarp arī tās, kas nosaka saprātīga termiņa ievērošanu. Tātad, tā kā saprātīga termiņa ievērošana ir personu, kuras veic kriminālprocesa darbības, pienākums, tās vienlaikus nevar būt arī šo personu tiesības.

Lai gan sabiedrība bieži vien pārmet tiesībsargājošām iestādēm, norādot uz ieilgušiem kriminālprocešiem, kas pēc viņu domām, tiek nepamatoti novilcināti, nav pieļaujama situācija, kurā persona, kas nav procesa dalībnieks, varētu lūgt procesa virzītājam pabeigt konkrēto kriminālprocesu, ievērojot saprātīgu termiņu. Ja personai kriminālprocesā nav piešķirts nekāds statuss, tai nevar rasties ne pienākumi, ne tiesības attiecīgajā procesā. Kriminālprocesa likuma 14. pantā lietotais termins “ikviens” nav tulkojams burtiski.

Iepriekš tika noskaidrots, ka tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā nepārprotami piemīt personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību. Tas izriet gan no Kriminālprocesa likuma anotācijas, gan no tiesu prakses, kā arī no juridiskajā literatūrā paustajām atziņām. Arī jurists J.Rozenbergs paudis viedokli, ka “ir skaidrs, ka šādas tiesības uz procesa savlaicīgu

³⁶ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Taisnīgums kriminālprocesā. Jurista Vārds, 29.11.2011., nr. 48.

³⁷ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā. II raksts. Jurista Vārds, 14.03.2006., nr. 11.

pabeigšanu ir tiem procesa dalībniekiem, kuriem ir tiesības uz aizstāvību.”³⁸ Autore piekrīt paustajam viedoklim. Tāpat autore jau iepriekš pauda viedokli, ka Kriminālprocesa likuma 14. pantā paredzētās tiesības bauda arī cietušais. Autore vērs uzmanību, ka atšķirībā no personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, cietušajam ir izvēle, vai īstenot savas tiesības kriminālprocesā, ja vien saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 469. panta otro daļu tiesa nav atzinusi, ka viņa piedalīšanās lietas izskatīšanā ir obligāta. Piemēram, tiesa cietušo var uzaicināt piedalīties lietas izskatīšanā, ja tai ir nepieciešams noskaidrot faktiskos apstākļus, kurus var sniegt tikai cietušais. Nav noslēpums, ka cietušais bieži vien nelabprāt atkal sastopas ar pāridarītāju, un tas viņam uzjundī nepatīkamas atmiņas un pārdzīvojumus. Līdz ar to, no minētā izriet vēl viens arguments, kādēļ tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā ir arī cietušajam, ne tikai personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību.

Diskutabls ir jautājums, vai Kriminālprocesa likuma 14. pantā ietvertās tiesības būtu attiecināmas, piemēram, uz liecinieku, ekspertu un tulku. Neapšaubāmi, ka efektīvs, ātrs un kvalitatīvs kriminālprocess un savlaicīga lietu izskatīšana ir visas sabiedrības interesēs, tātad arī liecinieka, eksperta un tulka interesēs. Tomēr jēdzienu “ikviens” nedrīkst interpretēt pārāk plaši. Piemēram, liecinieks, nav tieši ieinteresēta persona krimināllietas iztiesāšanā, tātad kriminālprocesa rezultāts šo personu tieši neietekmē, tāpat kā ekspertu vai tulku. Tulks un eksperts konkrētajā kriminālprocesā veic savus pienākumus. Arī liecinieks ir persona, kurai ar noziedzīgo nodarījumu nav nodarīts kaitējums vai kā citādi ietekmēta, jo atbilstoši Kriminālprocesa likuma 109. panta pirmajai daļai “liecinieks ir persona, kura likumā noteiktajā kārtībā uzaicināta sniegt ziņas (liecināt) par kriminālprocesā pierādāmajiem apstākļiem un ar tiem saistītajiem faktiem un palīgfactiem”. Vienlaikus autore uzsver, ka neattaisnoti novilcināts un ieildzis process var aizskart liecinieka intereses, un veicot procesuālās darbības, kurās iesaistīts liecinieks, būtu jāņem vērā arī tas, lai šīs intereses netiktu aizskartas. Taču autore neuzskata, ka Kriminālprocesa likuma 14. pantā būtu speciāli jānosaka, ka lieciniekam ir patstāvīgas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Galvenokārt, tiesības uz saprātīgu termiņu attiecas uz personām, kuras tieši ir ietekmējusi noziedzīgā nodarījuma izdarīšana un kriminālprocesa norise.

Vērtējot, vai tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā ir attiecināmas arī uz aizstāvi, autore nonāk pie secinājuma, ka to var vērtēt divējādi, Pirmkārt, aizstāvis darbojas personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, interesēs, līdz ar to aizstāvis pats par sevi šādas tiesības nebauda. Personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, Kriminālprocesa likuma 14. pantā

---

³⁸ Rozenbergs J. Tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Jurista Vārds, 05.07.2011.nr.27.

nostiprinātās tiesības ir pašai. Bet, ja šo jautājumu analizē abstraktāk, tad, skatoties caur personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, tiesību prizmu, tiesības uz saprātīgu termiņu varētu tikt attiecināmas arī uz aizstāvi. Tādējādi secināms, ka plašākā nozīmē aizstāvis bauda tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, bet šaurākā nozīmē – tās bauda tikai persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību. Saprātīga termiņa neievērošana uz aizstāvi tieši neatsaucas un nepasliktina viņa stāvokli kriminālprocesā, taču viņš var atsaukties uz šo tiesību pārkāpumu sava aizstāvamā interesēs.

Līdzīgi ir arī attiecībā uz cietušo un cietušā pārstāvi. Proti, cietušais savas tiesības var īstenot ar pārstāvja starpniecību. Taču saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 107. panta pirmo daļu pārstāvim ir visas cietušā tiesības. No tā var secināt, ka pārstāvim tāpat kā cietušajam arī ir tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Tomēr autores ieskatā, pirmkārt, šis kriminālprocesa pamatprincips ir attiecināms uz pašu cietušo, jo tieši cietušais ir tā persona, kuru kriminālprocess un noziedzīgais nodarījums ir ietekmējis tieši.

Autore uzskata, ka izvairīties no pārpratumiem, ko tad īsti sevī ietver jēdziens “ikviens”, būtu iespējams tādā gadījumā, ja Kriminālprocesa likuma 14. pantā vispār nebūtu iekļauts šis vārds. Piemēram, ja minētais pants tiktu izteikts šādā redakcijā: “Kriminālprocesu veic, ievērojot saprātīgus termiņus, tas ir, bez neattaisnotas novilcināšanas”. Tādējādi tiesību normu piemērotājs ņemtu vērā šo normu, vienlaicīgi piemērojot attiecīgo Kriminālprocesa likuma speciālo normu, kurā noteiktas procesa dalībnieka tiesības uz saprātīgu termiņu. Pēc autores domām, arī pašreiz procesa virzītājam, rūpīgi tulkojot Kriminālprocesa likuma 14. pantu, nevajadzētu rasties neatrisināmiem jautājumiem par personām, kuras bauda tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā.

Attiecībā uz personu, kurai ir tiesības uz aizstāvību, Kriminālprocesa likuma 61. panta piektajā daļā ir noteikts brīdis, kurā tai rodas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. No Kriminālprocesa likuma 61. panta trešās un piektās daļas izriet, ka brīdī, kad persona iegūst tiesības uz aizstāvību, vienlaicīgi no šī brīža tai rodas arī tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Izpratnes ziņā tādu pašu viedokli izsaka arī tiesību zinātnieks S.Treksels, kurš skaidro, ka, vērtējot, vai ir ievērotas personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, būtiskais vērā ņemamais laika periods sākas ar brīdi, kad pret šo personu ir uzsākts kriminālprocess.³⁹ No minētā secināms, ka likumdevējs īpašu uzmanību pievērsis personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, tiesībām uz

---

³⁹ Trechsel S. Human rights in criminal proceedings. Oxford, Oxford University Press, 2006, 141.p.

kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Pēc autore domām, tas skaidrojams ar to, ka, īstenojot kriminālprocesu, likumā paredzētos gadījumos un noteiktajā kārtībā tiek ierobežotas personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, pamattiesības. Piemēram, attiecīgos gadījumos personai var tikt piemērots ar brīvības atņemšanu saistīts drošības līdzeklis, tādējādi tiek ierobežotas personas tiesības uz brīvību. Lai gan šādām procesuālajām darbībām ir leģitīms mērķis, kā arī Kriminālprocesa likumā un starptautiskajos normatīvajos aktos ir strikti regulēts, kādos gadījumos apcietinājumu drīkst piemērot, tomēr personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, interesēs ir panākt pēc iespējas ātrāku procesa norisi. Līdz ar to ir izprotams, kāpēc tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā īpaši svarīgas ir personām, kurām ir tiesības uz aizstāvību. Līdzīgu viedokli paudusi arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa lietā “Cuško pret Latviju”, vēršot uzmanību uz to, ka apsūdzētā turpmākais liktenis pārāk ilgi nevar palikt nenoteikts, tādējādi apsūdzētajam ir īpašas tiesības uz lietas izskatīšanu bez kavēšanās. Apsūdzētajam bija piemērots drošības līdzeklis, bet pēc tam – policijas uzraudzība, kas ierobežoja viņa pārvietošanās brīvību. Eiropas Cilvēktiesību tiesa uzsvēra konkrētās krimināllietas apsūdzības raksturu un nopietnību, kā rezultātā apsūdzētajam tika piemērots brīvības atņemšanas sods uz trīs gadiem, kas papildus norādīja uz nepieciešamību nodrošināt raitu tiesas procesu.⁴⁰

Autore ir saskārusies ar viedokli, ka personas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā rodas līdz ar noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdi. Tā, piemēram, Rīgas apgabaltiesas 2018. gada 9. janvāra spriedumā lietā Nr. 11517055511 norādīts, ka no noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas pagājuši vairāk kā septiņi gadi un nav pieņemts nolēmums, kas būtu stājies spēkā.⁴¹ No minētā secināms, ka, apgabaltiesas ieskatā, personas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā rodas līdz ar noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdi. Autore šādam uzskatam nepiekrīt, jo tas ir pretrunā Kriminālprocesa likuma 61. pantā noteiktajam. Augstākā tiesa 2012. gada 16. oktobra lēmumā lietā SKK-546/2012 norādījusi, ka “tiesu spriedumos (tāpat kā citos procesa virzītāja galējos nolēmumos kriminālprocesā) būtu nepieciešams skaidri un argumentēti izdarīt konstatējumu par personas tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā pārkāpumu, fiksējot šā termiņa tecējuma sākumu un noslēgumu.”⁴² Apelācijas instances tiesa, vērtējot saprātīga termiņa ievērošanu, savā spriedumā bija norādījusi, ka no noziedzīga nodarījuma izdarīšanas līdz nolēmuma taisīšanai apelācijas instances tiesā pagājuši nepilni

---

⁴⁰ ECT 07.12.2017. spriedums lietā Aigars Cuško pret Latviju (iesnieguma Nr. 32163/09). Pieejams: <https://hudoc.echr.coe.int> [aplūkots 15.03.2018.]

⁴¹ Rīgas apgabaltiesas 09.01.2018. spriedums lietā Nr. 11517055511 [nav publicēts]

⁴² Augstākās tiesas 16.10.2012. lēmums lietā SKK-546/2012. Pieejams: www.at.gov.lv [aplūkots 20.01.2018.]

12 gadi. Attiecībā uz šo argumentu, Augstākā tiesas secinājusi, ka apelācijas instances tiesas spriedumā iekļautā argumentācija ir nepilnīga, taču nav paskaidrojusi, ka termiņš kļūdaini fiksēts no noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīža. Autore atgādina, ka termiņš nesākas no noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīža, bet gan no brīža, kad persona ir iesaistīta kriminālprocesā. Laikam no noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīža līdz personas iesaistīšanai procesā, vērtējot saprātīga termiņa ievērošanu, nav būtiskas nozīmes.

Brīdis, kad kriminālprocess tiek pabeigts, pieņemot galīgo nolēmumu (tiesas spriedums, tiesas, prokurora vai izmeklētāja lēmums), tiek uzskatīts par saprātīga termiņa beigu momentu.⁴³ Tādējādi, vērtējot, vai kriminālprocess pabeigts saprātīgā termiņā, jāņem vērā, cik ilgi kriminālprocess ir norisinājies kopumā no brīža, kad persona ieguvusi tiesības uz aizstāvību, līdz brīdim, kad kriminālprocess tiek pabeigts, pieņemot galīgo nolēmumu. Likumdevējs kriminālprocesa saprātīga termiņa ievērošanas principu nav attiecinājis uz kādu konkrētu kriminālprocesa stadiju, bet gan uz visām šīm stadijām – kā uz pirmstiesas kriminālprocesu, tā uz visām tiesu instancēm. Šādu nostāju paudusi arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa.⁴⁴ Tātad ne tikai pirmās instances tiesai, bet arī apelācijas instances tiesai, kā arī kasācijas instances tiesai ir jāievēro Kriminālprocesa likuma 14. pantā noteiktais pamatprincips par saprātīga termiņa ievērošanu. Procesa virzītājam rūpīgi jāseko līdzi, lai netiktu pārkāptas tiesības uz saprātīgu termiņu, un savu iespēju robežās process jāvirza pēc iespējas efektīvāk.

Vērtējot termiņa saprātīgumu, no Kriminālprocesa likuma 14. panta izriet, ka saprātīgs termiņš ir tāds, kas ir bez neattaisnotas novilcināšanas. Lai apgalvotu, ka nav ievērots saprātīgs termiņš, ir jāpierāda, ka procesa virzītājs ir pieļāvis neattaisnotu procesa vilcināšanu. Autore liek uzsvāru uz vārdu “neattaisnota”, kas būtībā norāda uz to, ka kriminālprocesā var būt iespējamās situācijas, kurās process kaut kādu apstākļu dēļ ir ieildzis, taču šiem apstākļiem jābūt objektīviem. Turklāt procesa virzītājam būtu jāizvērtē šie apstākļi, kuru dēļ process tiek novilcināts.

Atbilde uz jautājumu, kas tad ir saprātīgs termiņš, un cik ilgs ir laika periods, kas liecina par to, ka saprātīgs termiņš nav ievērots, nav viennozīmīga. “Saprātīgs termiņš ir piepildāms jēdziens, un viena konkrēta maksimālā termiņa noteikšana visiem kriminālprocesiem nav iespējama”.⁴⁵ Arī autore piekrīt šādam viedoklim, jo katra situācija ir jāizvērtē individuāli, ņemot vērā noteiktus

⁴³ Rozenbergs J. Tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Jurista Vārds, 05.07.2011., nr. 27.

⁴⁴ McBride J. Human rights and criminal procedure: The case law of the European Court of Human Rights. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2009, 360.p.

⁴⁵ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā. II raksts. Jurista Vārds, 2006. gada 14. marts, nr. 11.

apstākļus. Turklāt arī pati Kriminālprocesa likuma 14. panta pirmā daļa skaidri nosaka, ka “kriminālprocesa pabeigšana saprātīgā termiņā ir saistīta ar lietas apjomu, juridisko sarežģītību, procesuālo darbību daudzumu, procesā iesaistīto personu attieksmi pret pienākumu pildīšanu un citiem objektīviem apstākļiem”. Līdz ar to secināms, jo lieta ir apjomīgāka, sarežģītāka un veicamās procesuālās darbības ir vairāk, jo lielāka iespējamība, ka kriminālprocess būs ilgāks. Taču apstākļi, cik kriminālprocess ir ilgs, pats par sevi nenorāda uz to, vai tiesības uz kriminālprocesa procesa pabeigšanu saprātīgā termiņā ir pārkāptas vai nav.

Apstākļus, kas ietekmē kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, autore sīkāk analizēs nākamajā nodaļā.

2. TIESĪBU UZ KRIMINĀLPROCESA PABEIGŠANU SAPRĀTĪGĀ TERMIŅĀ ĪSTENOŠANA

2.1. Kriminālprocesa ilguma ietekmējošie apstākļi

Kriminālprocesa ilgumu ietekmē dažādi apstākļi. Likumdevējs Kriminālprocesa likuma 14. panta pirmajā daļā tiešā tekstā norādījis, kādi tie var būt: “Kriminālprocesa pabeigšana saprātīgā termiņā ir saistīta ar lietas apjomu, juridisko sarežģītību, procesuālo darbību daudzumu, procesā iesaistīto personu attieksmi pret pienākumu pildīšanu un citiem objektīviem apstākļiem.” Autore jau iepriekš norādīja, ka Kriminālprocesa likuma 14. panta pirmā daļa ar šo otro teikumu tika papildināta ar 2009. gada 12. marta grozījumiem. Augstākā tiesa šādu atziņu bija paudusi jau agrāk savā 2007. gada 11. janvāra lēmumā lietā SKK –15/2007.⁴⁶ Līdz ar to autore secina, ka Kriminālprocesa likuma 14. panta pirmās daļas otrā teikuma teksts ir tapis, pamatojoties tieši uz minēto lēmumu, ņemot to kā paraugu tiesību normas tekstam. Atšķirībā no šī lēmuma Kriminālprocesa likuma 14. panta pirmajā daļā ir iekļauta frāze “citi objektīvi apstākļi”. Tādējādi secināms, ka minētajā tiesību normā esošo apstākļu uzskaitījums nav absolūts, un tiesību normas piemērotājs pēc saviem ieskatiem par kriminālprocesa ilguma ietekmējošiem faktoriem var atzīt arī citus objektīvus un pamatotus apstākļus, kas likumā nav tieši noteikti. Minētais liecina par to, ka likumdevējs vērsis uzmanību, ka jēdziens “saprātīgs termiņš” ir ar saturu piepildāms, un katrs kriminālprocess ir vērtējams atsevišķi, izvērtējot arī konkrētos apstākļus, kas ir bijuši par pamatu tā ilgumam.

Autores ieskatā, tiesai kriminālprocesa ilguma ietekmējošie apstākļi būtu jāanalizē katru reizi, kad tā atsaucas uz Kriminālprocesa likuma 14. pantu, vērtējot, vai saprātīgs termiņš ir ticis ievērots. Pēc autores domām, nav korekti, ja tiesa tikai norāda uz konkrētajiem apstākļiem, tos tālāk neanalizējot. Tiesai būtu jāizdara secinājumi, jāveic apstākļu analīze un jāizsaka atziņas par to, kas tad norāda, piemēram, uz konkrētās lietas juridisko sarežģītību, kāda ir procesā iesaistīto personu attieksme pret pienākumu pildīšanu un kā tā ir ietekmējusi kriminālprocesa ilgumu u.tml. Sevišķi rūpīgi argumenti jāsniedz tad, ja tiesa atsaucas uz tādiem apstākļiem, kurus Kriminālprocesa likuma 14. pants tieši nav noteicis un kuri “slēpjas” aiz vārdiem “citi objektīvi apstākļi”. Taču, analizējot tiesu nolēmumus, autore novēro, ka daudzos gadījumos tiesas neanalizē apstākļus, kas ir ietekmējuši katra konkrētā kriminālprocesa ilgumu. Tiesas vien atsaucas uz

---

⁴⁶ Augstākās tiesas 11.01.2007. lēmums lietā SKK-15-17. Pieejams: www.at.gov.lv [aplūkots 19.01.2018.]

Kriminālprocesa likuma 14. pantu un aprobežojas ar tā citēšanu. Tomēr, pēc autores domām, tiesām būtu argumentēti jāizklāsta savs viedoklis, kas norāda uz to, ka Kriminālprocesa likuma 14. pants ir vai nav ievērots. Šāda nepilnīga motivācija sniegta, piemēram, Ventspils tiesas 2018. gada 23. janvāra spriedumā lietā Nr. 11151069315⁴⁷. Tiesa atzinusi, ka pirmstiesas process lietā ir noticis pārāk ilgi, jo norisinājies gandrīz divarpus gadus. Tiesa uzskatījusi, ka līdz ar to ir pārkāptas personas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā un samazinājusi piemērojamo sodu uz pusi. Tiesa norādījusi, ka konkrētā lieta ir elementāra, sīkāk neargumentējot, kas uz to norāda. No sprieduma aprakstošās daļas redzams, ka apsūdzētais saukts pie kriminālatbildības saskaņā ar Krimināllikuma 180. panta pirmo daļu par zādzību nelielā apmērā, un autore pievienojas spriedumā paustajai atziņai, ka konkrētā lieta nav atzīstama par sarežģītu. Tajā pašā laikā, pēc autores domām, tiesai būtu jāmotivē tas, kā izpaudusies kriminālprocesa neattaisnota novilcināšana, un kādas pirmstiesas procesā veiktās izmeklētāja un prokurora darbības vai bezdarbība uz to norāda. Minētajā spriedumā nav analizēti ne iepriekš minētie apstākļi, ne kriminālprocesuālie termiņi, kādos amatpersonas veikušas savus pienākumus konkrētajā kriminālprocesā. Arī Rīgas Ziemeļu rajona tiesa 2016. gada 13. decembra spriedumā lietā Nr. 15830106307⁴⁸ atzinusi, ka nav ievērotas Kriminālprocesa likuma 14. pantā paredzētās apsūdzēto tiesības. Lai gan tiesa ir norādījusi laika posmu, kāds ir pagājis no kriminālprocesa uzsākšanas un pirmstiesas izmeklēšana pabeigšanas, kā arī līdz tiesas izmeklēšanas pabeigšanai, sīkāku argumentāciju par to, kādi ir bijuši iemesli tik ilgam kriminālprocesam, un vai tie ir bijuši pamatoti, tā nav sniegusi. Konkrētajā lietā apelācijas instances tiesa pievienojusies pirmās instances tiesas viedoklim, ka ir pārkāptas apsūdzēto tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, taču nav analizējusi, kādi ir bijuši iemesli šo tiesību neievērošanai.⁴⁹ Autore uzskata, ka tiesai bija jāvērtē minētie apstākļi, jo no Kriminālprocesa likuma 14. panta pirmās daļas izriet, ka tikai neattaisnotas novilcināšanas gadījumā ir pārkāptas personas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, nevis visos gadījumos, kad kriminālprocess pirmsšķietami liekas pārāk ilgs. Līdzīga argumentācija, sīkāk neanalizējot kriminālprocesa ilguma ietekmējošos apstākļus, sniegta arī Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2017. gada

---

⁴⁷ Ventspils tiesas 23.01.2018. spriedums lietā Nr.11151069315. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 20.02.2018.]

⁴⁸ Rīgas Ziemeļu rajona tiesas 13.12.2016. spriedums lietā Nr. 15830106307 [nav publicēts]

⁴⁹ Rīgas apgabaltiesas 18.01.2018. spriedums lietā Nr. 15830106307 [nav publicēts]

4. septembra spriedumā lietā Nr. 11088243214.⁵⁰ Šādas nepilnības, nepietiekami argumentējot nolēmumus, ir konstatējusi arī Augstākā tiesa. Piemēram, ar Augstākās tiesas 2018. gada 22. februāra lēmumu lietā SKK-111/2018 atzīts, ka gan pirmās instances tiesa (Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2016. gada 28. aprīļa spriedums lietā Nr. 12814000706⁵¹), gan apelācijas instances tiesa (Rīgas apgabaltiesas 2017. gada 9. oktobra spriedums lietā Nr. 12814000706⁵²) nav vērtējusi kriminālprocesa nepamatotas novilcināšanas apstākļus, “aprobežojoties vien ar norādi par kriminālprocesa uzsākšanas laiku, krimināllietas nodošanu tiesai un ar formālu norādi, ka lietā tika veiktas daudz procesuālo darbību”.⁵³ Turklāt apelācijas instances tiesas spriedumā atzinusi, ka lietā nav ievērotas personu tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, taču vienlaikus atzinusi, ka lietā nav konstatējama kriminālprocesa nepamatota novilcināšana.⁵⁴ Autores ieskatā, šāds apelācijas instances tiesas secinājums ir pretrunīgs un izpratne neatbilst Kriminālprocesa likuma 14. panta saturam, jo personas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā ir pārkāptas tikai tad, ja ir bijusi kriminālprocesa neattaisnota novilcināšana. Tas izriet arī no Augstākās tiesas 2007. gada 11. janvāra lēmuma lietā SKK-15/2007, vērtējot, vai kriminālprocess ir neattaisnoti novilcināts.⁵⁵

Lai no tiesu prakses izskaustu šo nepilnību un lai situāciju kopumā uzlabotu, autore uzskata, ka uz šo jautājumu būtu nepieciešams vērst tiesu uzmanību. Autores ieskatā, būtu lietderīgi, ja tiktu izdota, piemēram, Augstākās tiesas rekomendācija par tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā izvērtēšanu. Šādas rekomendācijas iepriekš ir tikušas izdotas attiecībā uz citiem problēmjaudājumiem, piemēram, par soda piemērošanu, un autore ir novērojusi, ka tiesas, kā arī prokurori uz tām bieži atsaucas, respektē un ņem vērā, izmantojot tās kā vadlīnijas. Tādējādi būtu iespējams panākt vienotu praksi un izvairīties no nepilnīgi argumentētiem nolēmumiem. Autore ir saskārusies ar viedokli, ka Kriminālprocesa likuma 14. panta pirmo daļu būtu nepieciešams papildināt ar norādi, ka tiesām ir jāvērtē kriminālprocesa ilguma ietekmējošie apstākļi. Autore šādu viedokli uzskata par nepamatotu,

⁵⁰ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 04.09.2017. spriedums lietā Nr. 11088243214. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 14.03.2018.]

⁵¹ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 28.04.2016. spriedums lietā Nr.12814000706. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 12.03.2018.]

⁵² Rīgas apgabaltiesas 09.10.2017. spriedums lietā Nr.12814000706. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 14.03.2018.]

⁵³ Augstākās tiesas 22.02.2018. lēmums lietā SKK-111/2018. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 14.03.2018.]

⁵⁴ Turpat.

⁵⁵ Augstākās tiesas 11.01.2007. lēmums lietā SKK-15/2007. Pieejams: www.at.gov.lv [aplūkots 20.03.2018.]

atzīstot, ka šāds papildinājums nav nepieciešams un nav tālredzīgs. Proti, tiesai kā procesa virzītājam un kā tiesību normas piemērotājam ir jāņem vērā gan Kriminālprocesa likuma 14. pantā noteiktais, gan pārējās tiesību normas, un tas ir pašsaprotami, ka tiesām ir jāvērtē arī kriminālprocesa ilguma ietekmējošie apstākļi. Turklāt, īpaši gadījumos, ja procesa dalībnieks norāda uz, viņaprāt, saprātīga termiņa neievērošanu. Kriminālprocesa likuma 511. panta otrā daļa nosaka, ka “spriedumam ir jābūt tiesiskam un pamatotam”, bet 512. panta pirmā daļa – ka “tiesa, taisot spriedumu, pamatojas uz materiālo un procesuālo tiesību normām”. Līdz ar to nolēmumam ir jābūt motivētam, un tiesai ir jāvērtē procesa dalībnieka argumenti. Ņemot vērā minēto, autoresprāt, Kriminālprocesa likuma 14. panta pirmajā daļā izdarīt grozījumus nebūtu lietderīgi.

Neskatoties uz iepriekš aprakstīto negatīvo tendenci, tiesu praksē sastopami arī tādi gadījumi, kuros tiesa rūpīgāk analizējusi kriminālprocesa ieilgšanas iemeslus un to pamatotību. Kā vienu no piemēriem autore min Kurzemes apgabaltiesas 2017. gada 15. augusta lēmumu lietā Nr. 11270000315, kur tiesa analizējusi vairākus apstākļus – procesa virzītāju rīcību, lietas iztiesāšanas atlikšanas iemeslus, kriminālprocesa sarežģītību, lietas iztiesāšanas ilgumu. Tiesa uzsvērusi, ka konkrētajai lietai nav paredzēta priekšrocība saprātīga termiņa nodrošināšanā, procesa virzītāji nav pieļāvuši lietas izmeklēšanā un iztiesāšanā neattaisnotu novilcināšanu, lietas iztiesāšana vairākkārt tika atlikta sakarā ar aicināto personu, tostarp apsūdzēto neierašanos un jaunu personu aicināšanu uz tiesas sēdi, kā arī lieta ir sarežģīta, jo tajā ir četri apsūdzētie, kā arī tiesā noprotināti septiņi liecinieki.⁵⁶ Autore piekrīt tiesas atziņai, ka apstākļi, ka kriminālprocess līdz tā izskatīšanai apelācijas kārtībā ir ildzis divarpus gadus, pats par sevi nedod pamatu atzīt, ka tas ir neattaisnoti novilcināts. Kriminālprocesa ilgums nav izšķirošais kritērijs, vērtējot tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā nodrošināšanu.

Kā pozitīvu piemēru var minēt arī Aizkraukles rajona tiesas 2017. gada 10. jūlija spriedumu lietā Nr. 11518013206, kur detalizēti analizēts, kādēļ kriminālprocess ir ieildzis, atliekot lietas iztiesāšanu dažādu apstākļu dēļ 30 reizes⁵⁷. Tāpat Kurzemes apgabaltiesa 2016. gada 27. janvāra spriedumā lietā Nr. 1181500421 analizējusi aizstāvja rīcību, novilcinot kriminālprocesu, kas ir bijis pamats vairāku tiesas sēžu atlikšanai, kā rezultātā tiesai nav bijis iespējams lietu iztiesāt saprātīgā termiņā, atzīstot, ka ir noticis Kriminālprocesa likuma 14. panta pārkāpums.⁵⁸ Līdz ar to nevar viennozīmīgi apgalvot, ka tiesu praksē tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā

---

⁵⁶ Kurzemes apgabaltiesas 15.08.2017. lēmums lietā Nr. 11270000315 [nav publicēts]

⁵⁷ Aizkraukles rajona tiesas 10.07.2017. spriedums lietā Nr. 11518013206 [nav publicēts]

⁵⁸ Kurzemes apgabaltiesas 27.01.2016. spriedums lietā Nr. 11815004211. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 09.03.2018.]

terminā netiktu vērtētas vispār, tomēr vēl aizvien daudzos gadījumus tās tiek vērtētas nepilnīgi un pavirši, neiedziļinoties konkrētās lietas apstākļos.

Kriminālprocesa ilgumā īpaši svarīga loma ir atbildīgo iestāžu un amatpersonu rīcībai. Lielā mērā tieši no procesa virzītāja un procesā iesaistītajām amatpersonām ir atkarīgs tas, cik efektīvi norisināsies konkrētais kriminālprocess. Jau pats termins “procesā virzītājs” atklāj, ka šī persona virza procesu uz tālāku norisi, lai nonāktu pie gala nolēmuma. Turklāt no Eiropas Cilvēktiesību tiesas prakses izriet, ka tikai tāda neattaisnota kavēšanās, kas pieļauta no valsts kompetento iestāžu puses, var tikt atzīta par pamatu tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā pārkāpumam.⁵⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesa vērtē, vai valsts (tiesa, izmeklētājs u.c. procesā iesaistītās amatpersonas) ir darījusi visu iespējamo, lai lietā nenotiktu neattaisnota novilcināšana, un cik ilgs ir bijis periods, kurā kriminālprocesā nekas netika darīts. Kā piemēru var minēt Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 7. decembra spriedumu lietā “Cuško pret Latviju”. Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzinusi, ka ir pārkāptas personas tiesības uz lietas savlaicīgu izskatīšanu. Krimināllieta par kukuļņemšanas mēģinājumu tika iztiesāta piecus gadus un deviņus mēnešus, un visilgāk lieta tika izskatīta pirmās instances tiesā. Eiropas Cilvēktiesību tiesa norādījusi, ka, vērtējot jautājumu par to, vai kriminālprocesa ilgums ir bijis saprātīgs, tā ņem vērā lietas sarežģītību, kriminālprocesā aizskartās iesniedzēja intereses un iesniedzēja un kompetento iestāžu rīcību. Uzsvērusi, ka tikai tāda procesa kavēšana, par kuru atbildība jāuzņemas valsts iestādēm, var būt iemesls tiesību uz lietas savlaicīgu izskatīšanu pārkāpumu konstatēšanai.⁶⁰ Tāpat kā lietā “Cuško pret Latviju”, arī lietā “Ž. pret Latviju” Eiropas Cilvēktiesību tiesa konstatējusi ilgu laika posmu, kurā kriminālprocesā pirmās instances tiesā nenotika nekāda virzība. Lietā konstatēts, ka tās izskatīšana uzsākta tikai gadu pēc lietas saņemšanas tiesā. Vienlaikus tiesa atzinusi, ka kopumā procesa ilgums ir norisinājies saprātīgā termiņā, tādējādi nav noticis Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. panta 1. punkta pārkāpums.⁶¹ Līdz ar to autore secina, ka Kriminālprocesa likuma 14. panta pirmās daļas otrajā teikumā ietvertie apstākļi jāvērtē kopsakarā ar procesa virzītāju un citu procesā iesaistīto amatpersonu darbību. Procesā virzītājam ir jāraugās, lai kriminālprocesā tiktu ievērotas visas Kriminālprocesa likuma

---

⁵⁹ Frederic E., *The Length of Civil and Criminal Proceedings in the case-law of the European Court of Human Rights*, Human right files No.16. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2007, 39.p.

⁶⁰ ECT 07.12.2017. spriedums lietā Aigars Cuško pret Latviju (iesnieguma Nr. 32163/09). Pieejams: <https://hudoc.echr.coe.int> [aplūkots 15.03.2018.]

⁶¹ ECT 24.01.2008. spriedums lietā Ž. pret Latviju (iesnieguma Nr. 14755/03). Pieejams: www.at.gov.lv [aplūkots 12.03.2018.]

normas, tātad arī tā 14. pants. Kriminālprocesa ilgumam tiek piešķirta izšķiroša nozīme saprātīga termiņa vērtēšanā, turklāt pastiprinātu uzmanību tiesas piešķir bezdarbības periodam, kurā procesa virzītājs neveic aktīvas darbības. Būtiska nozīme ir kriminālprocesa kopējam ilgumam, kā arī svarīgs ir jautājums, vai procesa virzītājs konstatē iepriekšējā procesa virzītāja kļūtas saprātīga termiņa īstenošanā un vai cenšas tās novērst. Jau iepriekš minētajā lietā “Cuško pret Latviju” Eiropas Cilvēktiesību tiesa norādījusi – tiesas rīcība nebija pietiekoša, lai atlīdzinātu jau pieļauto iesniedzēja tiesību aizskārumu sakarā ar kavēšanos lietas iztiesāšanas uzsākšanai, un tālāk procesā netika novērsts iesniedzējam radītais kavēšanās aizskārumš.⁶² Nav pietiekami, ja tiesa konstatē, ka kriminālprocesa gaitā ir tikušas aizskartas personas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Radītais aizskārumš ir arī jānovērš.

Pievēršot uzmanību procesa virzītāja rīcībai, īpaši pirmās instances tiesā, autore vērš uzmanību uz tiesu noslodzi. Tieši tiesu lielās noslodzes dēļ pirmā tiesas sēde lietas iztiesāšanai nereti tiek nozīmēta visai vēlu, taču tas nevar attaisnot tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā pārkāpumu. Tiesu noslodze gan nav vienīgais iemesls vēlai lietas iztiesāšanas nozīmēšanai. Proti, tas ir atkarīgs arī no zvērinātu advokātu noslodzes un grafika. Ja personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, ir noslēgta vienošanās ar aizstāvi, tad tiesai ir jāreķinās arī ar viņa pieejamību, un tā nedrīkst nozīmēt lietas izskatīšanu datumā, kurš aizstāvim ir aizņemts. Mūsdienās Tiesu informācijas sistēmā ir izveidots zvērinātu advokātu noslodzes kalendārs, kur redzams zvērinātu advokātu grafiks, tādējādi atvieglot tiesām uzdevumu tiesas sēdes nozīmēšanai un saskaņošanai ar apsūdzētā aizstāvi. Autore vērš uzmanību, ka saistībā ar 2018. gada sākumā notikušo tiesu reorganizāciju tiesu noslogotības problēmai būtu jāmainās, jo tai būtu jāizlīdzina slodze starp tiesām. Tiesu teritoriālās reformas mērķis ir risināt problēmjautājumus, kas saistīti ar tiesu efektivitātes paaugstināšanu, tostarp nevienmērīgu tiesu noslodzi un atšķirīgo tiesvedības ilgumu viena veida lietās.⁶³

Kriminālprocesa ilgumu tiesā var ietekmēt arī citi organizatoriska rakstura jautājumi, kas skar tiesas darbu. Piemēram, lietas pārdalīšana sakarā ar tiesneša maiņu, tiesneša darbnespēja vai prombūtne u.tml. Taču tos nevar atzīt par objektīviem apstākļiem, kuru dēļ kriminālprocess var tikt kavēts.

---

⁶² ECT 07.12.2017. spriedums lietā Aigars Cuško pret Latviju (iesnieguma Nr. 32163/09). Pieejams: <https://hudoc.echr.coe.int> [aplūkots 15.03.2018.]

⁶³ Mauliņa L. Tiesu reorganizācijas izmaiņas šogad. Pieejams: <https://www.tiesas.lv/aktualitates/tiesu-reorganizācijas-izmaiņas-sogad-7809> [aplūkots 18.03.2018.]

Autore iepriekš norādīja, ka viens no kritērijiem, ko Eiropas Cilvēktiesību tiesa vērtē saistībā ar saprātīga termiņa ievērošanu, ir lietas sarežģītība. Šo kritēriju vērtē arī Latvijas tiesas. Tas, ka lieta ir juridiski sarežģīta, ne vienmēr nozīmē, ka tās izskatīšana notiks ilgi. Tomēr pārsvarā praksē šāda tendence ir novērojama. Lietas juridisko sarežģītību veido vairāki faktori, tostarp procesa dalībnieku (apsūdzēto, cietušo, liecinieku u.c.) skaits, nepieciešamās veicamās kriminālprocesa darbības, iegūstamo pierādījumu daudzums, nepieciešamība pieaicināt ekspertu un veikt ekspertīzi, izdarīto noziedzīgo nodarījumu skaits, starptautiskās sadarbības nepieciešamība, juridiski sarežģīti jautājumi u.tml.⁶⁴ Nav iespējams uzskaitīt visus iespējamus apstākļus, kas veido lietas juridisko sarežģītību, uzskaitījums nav izsmeļošs. Eiropas Cilvēktiesību tiesa norādījusi, ka lietas sarežģītību nevar uzskatīt par attaisnojumu saprātīga termiņa nenodrošināšanai. Personas interesēs ir procesa pabeigšana saprātīgā termiņā, un lietas sarežģītību nedrīkst izmantot pret tām. Konkrētais kriminālprocess norisinājās 13 gadus un piecus mēnešus, un tiesa atzina, ka tas nav veikts saprātīgā termiņā.⁶⁵ Autore piekrīt Eiropas Cilvēktiesību tiesai – lai arī lieta atzīstama par sarežģītu, vairāk nekā 13 gadi kriminālprocesa pabeigšanai nav uzskatāms par saprātīgu termiņu. Tas liek apšaubīt, vai šādā situācijā ir panākts krimināltiesisko attiecību taisnīgs noregulējums un tiesiskā stabilitāte.

Vēl viens no kriminālprocesa ilguma ietekmējošiem apstākļiem ir procesā iesaistīto personu attieksme pret pienākumu pildīšanu. Tātad, atkarībā no tā, ar cik lielu atbildības sajūtu persona attiecas pret tai uzliktajiem pienākumiem un to pildīšanu, atkarīgs ir arī kriminālprocesa ilgums. Praksē, lielākoties, ir sastopami gadījumi, kuros tiesa vērtē tieši personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, rīcību un attieksmi. Visbiežāk tieši šī procesa dalībnieka darbību rezultātā kriminālprocess ieilgst. Personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, pienākumus nosaka Kriminālprocesa likums. Piemēram, Kriminālprocesa likuma 67. panta pirmās daļas 1. un 2. punktā ir noteikts, ka aizdomās turētajam ir pienākums ierasties ierasties procesa veikšanai pilnvarotas amatpersonas norādītajā laikā un vietā, un nekavēt un netraucēt kriminālprocesa norisi.

Autore ir novērojusi, ka praksē ir sastopami pietiekami daudz gadījumu, kad tieši personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, rīcības dēļ tiesai vairākkārt nākas atlikt lietas izskatīšanu un nozīmēt

---

⁶⁴ Frederic E. The Length of Civil and Criminal proceedings in the case-law of the European Court of Human Rights. Human right files No.16. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2007, 40.p.

⁶⁵ ECT 19.02.1991. spriedums lietā Adiletta and Others v. Italy. (iesnieguma Nr. 13978/88) Pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int> [aplūkots 19.01.2018.]

citū lietas izskatīšanas laiku. Daļā no gadījumiem apsūdzētais ir iesniedzis lūgumu par lietas izskatīšanas atlikšanu, norādot objektīvus iemeslus un pievienojot attiecīgus pierādījumus tam. Taču nereti lūgums par lietas izskatīšanas atlikšanu nav pamatots vai arī apsūdzētais uz tiesas sēdi nav ieradies, nepaziņojot par neierašanās iemesliem. Tādējādi personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, attieksmes dēļ, tīši izvairoties no kriminālprocesa, tiek pagarināts lietas izskatīšanas ilgums. Lūgumi bieži tiek izteikti arī no aizstāvja puses, lūdzot laiku, lai iepazītos ar lietas materiāliem un sagatavotos lietas iztiesāšanai. Piemēram, Kurzemes apgabaltiesa 2016. gada 27. janvāra spriedumā lietā Nr. 11815004211 konstatējusi, ka apsūdzētā aizstāvis bija novilcinājis kriminālprocesu, gan neierodoties uz tiesas sēdēm, gan piesakot dažādus, tiesas ieskatā, nepamatotus lūgumus par papildu procesuālo darbību veikšanu, kas nebija apsūdzētā interesēs, un kurus apsūdzētais neatbalstīja. Tā rezultātā, apgabaltiesa atzinusi, ka ir noticis personas tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā pārkāpums.⁶⁶ Autore uzskata, ka pirmās instances tiesa, apmierinot šādus aizstāvja lūgumus, kuriem nepievienojās pats apsūdzētais, ir rīkojusies nepamatoti. Tiesai nav pienākuma apmierināt visus pieteiktos lūgumus, īpaši tad, ja tie ir pretrunā apsūdzētā interesēm un gribai, un jāņem vērā, ka aizstāvim ir jārīkojas aizstāvamās personas interesēs. Tādējādi, redzot, ka pieteiktie lūgumi nav pamatoti un ir pretēji apsūdzētā interesēm, tomēr tos apmierinot, arī pirmās instances tiesa ir veicinājusi ilgo kriminālprocesu. Tiesai kā procesa virzītājam ir jānodrošina, lai kriminālprocess būtu efektīvs un savas kompetences robežās jāsekmē, lai nenotiktu nepamatota procesa novilcināšana. Konkrētājā gadījumā, redzot, ka aizstāvis piesaka lūgumus, kas nav apsūdzētā interesēs un kas turklāt ietekmē kriminālprocesa ilgumu, tiesai nebija pamata šādus lūgumus apmierināt.

Kā jau autore iepriekš norādīja, viens no galvenajiem iemesliem, kādēļ kriminālprocess būtiski ievēlka, ir biežā lietas izskatīšanu atlikšana un jaunu tiesas sēžu nozīmēšana sakarā ar personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, neierašanos uz procesu. Tiesai ir jānoliek jauns datums lietas iztiesāšanai, ko ietekmē vairāki faktori (aizstāvja noslodze, tiesas sastāva nokomplektēšana u.tml.), kas neizbēgami pāldzina konkrēto kriminālprocesu. Praksē ir sastopami daudz gadījumu, kuros tiesas norāda, ka tieši apsūdzētā rīcības dēļ, nepildot savus pienākumus un neierodoties uz lietas iztiesāšanu, kavē kriminālprocesu. Piemēram, Aizkraukles rajona tiesas 2017. gada 10. jūlija spriedumā lietā Nr. 11518013206 secināts, ka lietas iztiesāšana dažādu apstākļu dēļ kopumā nav notikusi 30 reizes. Lielākoties, tas ir, 18 reizes, lietas iztiesāšana tika atlikta tādēļ, ka

---

⁶⁶ Kurzemes apgabaltiesa 27.01.2016. spriedums lietā Nr.11815004211. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 09.03.2018.]

apsūdzētie neieradās uz tiesas sēdēm. Turklāt divas reizes tiesas sēde nevarēja notikt, jo divi apsūdzētie atradās stiprā alkohola reibuma stāvoklī.⁶⁷ Neskatoties uz to, ka kriminālprocess ir ieildzis, autore atkārtoti uzsver, ka tikai tāda neattaisnota kavēšanās, ko pieļāvusi valsts iestāde un amatpersona, ir atzīstams par pamatu, lai konstatētu tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā neievērošanu. Ja persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, nav ievērojusi pienākumu ierasties uz lietas iztiesāšanu, vai kādā citā veidā apzināti vilcinājusi kriminālprocesa pabeigšanu, tā pēc tam nevar atsaukties, ka ir pārkāptas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, jo tieši šī persona ir veicinājusi kriminālprocesa ilgumu.

2.2. Kriminālprocesuālie termiņi

Termiņiem ir būtiska nozīme tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā realizēšanā. Praksē nav sastopami divi vienādi kriminālprocesi, tie atšķiras viens no otra, pastāvot dažādiem apstākļiem. Kriminālprocesuālie termiņi ir saistāmi ar katru konkrēto kriminālprocesu. Līdz ar to praktiski neiespējami būtu Kriminālprocesa likumā noteikt visiem kriminālprocešiem vienādus termiņus. “Tomēr praktisko darbinieku disciplinēšanas nolūkā virknei darbību ir jānosaka maksimālie to veikšanas/turpināšanās termiņi”⁶⁸, kas lielā mērā Kriminālprocesa likumā ir arī izdarīts. Tas nepieciešams tādēļ, lai kriminālprocesā būtu noteiktība un procesa ilguma paredzamība. Turklāt nav pieļaujams, ka saprātīga termiņa interpretācija tiktu atstāta tikai un vienīgi procesa virzītāja ieskatā. Tādā gadījumā procesa virzītājam kriminālprocesā tiktu dota pārāk liela vara. Bez tam varētu rasties gadījumi, kad katrs procesa virzītājs jēdzienu “saprātīgs termiņš” tulkotu atšķirīgi.

Procesuālie termiņi regulēti Kriminālprocesa likuma 18. nodaļā, kur 312. pantā ietverta definīcija “procesuālais termiņš ir šajā likumā paredzētajā kārtībā noteikts periods (vai brīdis), kura laikā (vai kuram iestājoties) kriminālprocesā iesaistītajām personām ir pienākums vai tiesības veikt noteiktas darbības vai atturēties no to veikšanas”. “Kriminālprocesuālie termiņi ir saistīti ar noteiktu procesuālu darbību realizāciju, kā arī ar procesa dalībnieku tiesību un likumisko interešu ierobežošanu zināmā laikposmā. Vienlaicīgi tie ir personu tiesību un likumisko interešu garantija”.⁶⁹ No minētā var secināt, ka procesuālajiem termiņiem ir divējāda daba – no vienas puses tie var ierobežot personas tiesības, bet no otras – garantēt to ievērošanu.

⁶⁷ Aizkraukles rajona tiesas 10.07.2017. spriedums lietā Nr.11518013206 [nav publicēts]

⁶⁸ Meikališa Ā., Strada Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā. II raksts, Jurista Vārds, 14.03.2006., nr.11.

⁶⁹ Meikališa Ā. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. [b.v.]: RAKA, 1998, 252.lpp.

Kriminālprocesa likuma 18. nodaļā no pantu nosaukumiem jau uzreiz redzams, ka tiek regulēts procesuālā termiņa sākums, aprēķināšana, darbība laikā, pagarināšana un nokavēta procesuālā termiņa atjaunošana. Minētajā nodaļā likumdevējs iekļāvis vispārīgas norādes un īpašības, kas ir kopīgas visiem kriminālprocesuālajiem termiņiem.

Kriminālprocesa likumā ir iekļauti konkrēti termiņi, norādot termiņa maksimālās robežas, atstājot procesa virzītāja ziņā, kādā laika posmā tiks veikta procesuālā darbība. Taču ir virkne procesuālo darbību, kurām šīs robežas nav noteiktas. Līdz ar to procesa virzītājam ir pienākums rīkoties, ievērojot pamatprincipu “tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā”.

Kriminālprocesa likuma 389. pants nosaka personas tiesību ierobežošanas termiņus pirmstiesas kriminālprocesā. Pantā regulēts laika posms, kādā ir jāpabeidz pirmstiesas kriminālprocess, aizstāvot personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, tiesības. Pirmstiesas kriminālprocesa pabeigšanas termiņš ir atkarīgs no noziedzīga nodarījuma klasifikācijas. Par kriminālpārkāpumu pirmstiesas kriminālprocess jāpabeidz sešu mēnešu laikā, par mazāk smagu noziegumu – deviņu mēnešu laikā, par smagu noziegumu – divpadsmit mēnešu laikā, bet par sevišķi smagu noziegumu – divdesmit divu mēnešu laikā. Gadījumā, ja kriminālprocesā ir vairāki mazāk smagi noziegumi, vai kriminālprocess ir par smagu vai sevišķi smagu noziegumu, pirmstiesas kriminālprocesa pabeigšanas termiņu var pagarināt. (sk. Kriminālprocesa likuma 389. panta pirmo un otro daļu). No minētā secināms, ka likumdevējs ir saskatījis sakarību starp noziedzīga nodarījuma kvalifikāciju un kriminālprocesa ilgumu, atzīstot, ka mazāk smaga nozieguma izskatīšanai ir nepieciešams mazāks laiks nekā, piemēram, sevišķi smaga nozieguma izskatīšanai. Autore uzskata, ka vairumā gadījumu tā tam vajadzētu būt, bet tas nav viennozīmīgs rādītājs. Vienlaikus autore atbalsta likumdevēja centienus un tālredzīgumu ar noteiktajiem termiņiem panākt ātru pirmstiesas kriminālprocesu. Krimināllikuma 389. pantā noteikti maksimālie termiņi, un procesa virzītājam tajos ir jāiekļaujas, bet nav noteikti jāizmanto viss termiņš, ja pirmstiesas kriminālprocesu ir iespējams veikt ātrāk. Katrā konkrētajā kriminālprocesā procesa virzītājam ir jānovērtē, kāds termiņš ir nepieciešams procesuālo darbību veikšanai, vienlaikus ņemot vērā, lai procesa ātrums negatīvi neietekmētu tā kvalitāti. Uz pirmstiesas izmeklēšanas neapmierinošo kvalitāti vērsta uzmanība arī Valsts kontroles veiktajā pētījumā par pirmstiesas izmeklēšanu Valsts policijā.⁷⁰

---

⁷⁰ Valsts kontrole: Vai pirmstiesas izmeklēšana Valsts policijā ir efektīva? Pieejams: http://www.lrvk.gov.lv/uploads/reviziju-zinojumi/2016/2.4.1-6_2016/rz_vp_20.09.2017_bez-ip.pdf [aplūkots 16.03.2018.]

Atšķirībā no pirmstiesas kriminālprocesa, lietu izskatīšanai tiesā nav noteikti maksimālie termiņi, kādā ir jāpieņem gala nolēmums. Ir virkne citu procesuālo termiņu, kas regulē tiesas darbību. Piemēram, attiecībā uz krimināllietas iztiesāšanas uzsākšanu noteikts, ka “krimināllietas iztiesāšanu tiesa uzsāk, cik drīz vien iespējams” atbilstoši Kriminālprocesa likuma 488. panta otrajai daļai. Tādējādi likumdevējs nav noteicis konkrētu termiņu lietas iztiesāšanas uzsākšanai. Tomēr Kriminālprocesa likuma 488. panta trešajā, ceturtajā un sestajā daļā ir paredzēti izņēmumi – lietas iztiesāšanas uzsākšanai ir noteikts konkrēts termiņš, ja apsūdzētajam piemērots ar brīvības atņemšanu saistīts drošības līdzeklis (jāuzsāk ne vēlāk kā četru nedēļu laikā pēc lietas saņemšanas, ja apsūdzētais ir pilngadīgs vai ne vēlāk kā trīs nedēļu laikā, ja nepilngadīgs), un ja krimināllieta tiesai nodota saīsinātā procesa kārtībā (jāuzsāk ne agrāk kā pēc 10 un ne vēlāk kā pēc 30 dienām). Līdz ar to īpaša uzmanība ir pievērta tām personām, kurām ir ierobežotas tiesības uz brīvību, kamēr norisinās kriminālprocess un nav pieņemts galējais tiesas nolēmums, kā arī nepilngadīgām personām, tās īpaši aizsargājot.

Tāpat arī citās Kriminālprocesa normās ir noteikti konkrēti termiņi gadījumos, kad tiek ierobežotas personas tiesības uz brīvību. Termiņi noteikti, piemēram, aizturot personu vai piemērojot ar brīvības atņemšanu saistītu drošības līdzekli. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 263. pantu personu drīkst aizturēt uz laiku līdz 48 stundām, turklāt ir dažādi aizturēšanas nosacījumi, kuriem jāizpildās, lai varētu ierobežot personas brīvību. Savukārt apcietinājuma termiņi noteikti Kriminālprocesa likuma 277. pantā, kā arī 278. pantā (attiecībā uz nepilngadīgām personām). Līdzīgi kā pirmstiesas kriminālprocesa pabeigšanas termiņš ir saistīts ar noziedzīga nodarījuma klasifikāciju, arī apcietinājuma termiņš ir atkarīgs no tā, vai personu tur aizdomās vai apsūdz par kriminālpārkāpumu, mazāk smagu, smagu vai sevišķi smagu noziegumu.

Lai gan šādām kriminālprocesa darbībām, ierobežojot personas tiesības uz brīvību, ir leģitīms mērķis, tiesības uz brīvību ir vienas no cilvēka pamattiesībām, tādēļ tam likumdevējs pievērsis īpašu uzmanību, garantējot, lai tiktu ievērotas cilvēktiesības.

Atgriežoties pie jēdziena “cik drīz vien iespējams”, autore secina, ka tiesai lieta ir jāuzsāk iztiesāt nekavējoties, ja vien nav kādi objektīvi apstākļi, kas to kavē. Tādējādi, lai gan Kriminālprocesa likumā attiecībā uz vispārējā kārtībā izskatāmajām lietām nav paredzēts konkrēts termiņš, tas pats par sevi nav iemesls lietas izskatīšanas ieilgšanai, kas var novest līdz saprātīga termiņa pārkāpumam. Bet jāņem vērā arī tiesas noslogotība, taču tas nav atzīstams par objektīvu apstākli, kas varētu ietekmēt kriminālprocesa ilgumu. Šādu atziņu paudusi arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa, norādot, ka Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. panta

1. punkts valstīm uzliek pienākumu organizēt nacionālo tiesu sistēmu tā, lai tiesas būtu spējīgas izpildīt šī panta prasības.⁷¹ No minētā izriet, ka par objektīvu apstākli, kas var kavēt pēc iespējas ātrāku lietas iztiesāšanas uzsākšanu, nav atzīstamas arī prioritāri izskatāmās lietas, kā arī citas nozīmētās lietas, kas skatāmas vispārējā kārtībā, jo tiesai ir jāorganizē savs darbs tā, lai tiktu ievērotas personas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Tomēr jēdzienu “cik drīz vien iespējams” katrs tiesnesis interpretēt pēc saviem ieskatiem, izprotot to dažādi.

Frāze “cik drīz vien iespējams” sastopama arī citās Kriminālprocesa likuma tiesību normās. Piemēram:

1) Kriminālprocesa likuma 151. panta ceturtajā daļā – “cietušā pratināšana tiek veikta, cik drīz vien iespējams”;

2) Kriminālprocesa likuma 651. panta pirmajā daļā, kur regulēta ar sprieduma un lēmuma izpildi saistīto jautājumu izlemšana;

3) Kriminālprocesa likuma 679.¹ panta otrajā daļā, kur noteikta informācijas apmaiņa par noziedzīgu nodarījumu ar citu valsti.

Aplūkojot tiesu nolēmumus, autore nonāk pie secinājuma, ka kriminālprocesa ilgums un lietas iztiesāšanas ilgums var būt samērā atšķirīgs. Ja lieta nav juridiski sarežģīta, tai nav liels apjoms, nav daudz procesa dalībnieki un tie pret saviem pienākumiem attiecas godprātīgi, krimināllietu ir iespējams iztiesāt, nozīmējot vienu tiesas sēdi. Savukārt ir arī pretēji gadījumi, kad krimināllietā tiek nozīmētas par 30 tiesas sēdes, kuras dažādu iemeslu dēļ vairākkārt tikušas atliktas.⁷² Šādos gadījumos, kad tiesnesim rodas aizdomas par procesa dalībnieku negatīvo attieksmi pret pienākumu pildīšanu un ierašanos uz tiesas sēdēm, būtu jārīkojas tālredzīgi, nozīmējot uzreiz vairākas tiesas sēdes uz priekšu. Tas būtu darāms arī juridiski sarežģītās lietās, kā arī procesos, kur iesaistīti daudz procesa dalībnieki, piemēram, liecinieki, no kuriem, visticamāk, kāds nevarētu ierasties uz lietas iztiesāšanu. Tiesu informācijas sistēmā tehniski ir iespējams veikt vairāku tiesas sēžu nozīmēšanu nākotnē, kas apzīmēta ar jēdzienu “tiesas sēžu rezervēšana”. Šī ir viena no iespējām, lai izvairītos no pārāk ilga bezdarbības posma, kurā nekas netiek procesā darīts, jo nav noslēpums, ka ir jārēķinās ar ievērojamu laika posmu jaunas tiesas sēdes nozīmēšanai. Tas var aizņemt par vairākus mēnešus.

---

⁷¹ ECT 28.11.2002. spriedums lietā Lavents pret Latviju (iesnieguma Nr. 58442/00) Pieejams: www.at.gov.lv [aplūkots 12.03.2018.]

⁷² Aizkraukles rajona tiesas 10.07.2017. spriedumus lietā Nr. 11518013206 [nav publicēts]

Kriminālprocesa likumā ir ietvertas tiesību normas, kas palīdz realizēt personas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Piemēram, saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 476. panta pirmo daļu “tiesa apsūdzētā vai cietušā interesēs kriminālprocesu, kurā apsūdzētas vairākas personas vai viena persona par vairākiem noziedzīgiem nodarījumiem, var sadalīt, ja sadalīšana nekaitē kriminālprocesa mērķa sasniegšanai”. Kriminālprocesa mērķis ir noteikt tādu kriminālprocesa kārtību, kas nodrošina efektīvu Krimināllikuma normu piemērošanu un krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu bez neattaisnotas iejaukšanās personas dzīvē. Tā, piemēram, Rēzeknes tiesa lietā Nr.11331045416 konstatējusi, ka apsūdzēto nav iespējams iepazīstināt ar lēmumu par apcietinājuma piemērošanu, jo nav zināma viņa atrašanās vieta. Prokurors un cietušais lūguši sadalīt kriminālprocesu, savukārt apsūdzētā aizstāvis iebildis pret to. Neskatoties uz minētajiem iebildumiem, Rēzeknes tiesa ar 2018. gada 5. februāra lēmumu sadalīja kriminālprocesu un izdalītajā kriminālprocesā izsludināja apsūdzētā meklēšanu. Šādu lēmumu Rēzeknes tiesa motivējusi atsaucoties uz Kriminālprocesa likuma 14. panta pirmo daļu un 476. panta pirmo daļu, norādot, ka konkrētajā kriminālprocesā apsūdzētas trīs personas. Viens no apsūdzētajiem izvairās no tiesas, taču viņa piedalīšanās lietas iztiesāšanā ir obligāta. Līdz ar to nolūkā pabeigt kriminālprocesu saprātīgā termiņā kriminālprocess ir sadalāms. Šādu lēmumu tiesa pieņēmusi pārējo divu apsūdzēto un cietušo interesēs, kā arī konstatējusi, ka kriminālprocesa sadalīšana nekaitē kriminālprocesa mērķa sasniegšanai.⁷³

Vēl viens no veidiem, kā tiesa var sekmēt Kriminālprocesa likuma 14. panta ievērošanu, ir pieņemot lēmumu par apsūdzētā izsludināšanu meklēšanā. Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 480. panta pirmajai daļai “ja apsūdzētais izvairās no tiesas, tiesa pieņem lēmumu par apsūdzētā meklēšanu un par kriminālprocesa apturēšanu līdz laikam, kad tiks atrasts apsūdzētais”. Šādi lēmumi praksē tiek pieņemti samērā bieži. Piemēram, Rīgas rajona tiesa ar 2018. gada 2. februāra lēmumu (lietas arhīva Nr. K33-0092-18/9) secinājusi, ka apsūdzētais bez attaisnojoša iemesla nav ieradies uz tiesu un nav paziņojis par dzīvesvietas maiņu. Apsūdzētā piedalīšanās lietas iztiesāšanā ir obligāta, tādējādi, lai nekavētu lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā un savlaicīgi nodrošinātu apsūdzētā aizturēšanu, ir izsludināma apsūdzētā meklēšana.⁷⁴

Minētie gadījumi ir piemērs tam, lai nenotiktu tiesas bezdarbība, bet gan tieši otrādi – lai tiesa aktīvi rīkotos ar mērķi nodrošināt kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā.

---

⁷³ Rēzeknes tiesas 05.02.2018. lēmums lietā Nr. 11331045416 [nav publicēts]

⁷⁴ Rīgas rajona tiesas 02.02.2018. lēmums (lietas arhīva Nr.K33-0092-18/9) [nav publicēts]

Tā kā saprātīga termiņa ievērošana ir cieši saistīta ar amatpersonu rīcību, tad gadījumos, kad konstatēts Kriminālprocesa likuma 14. panta pārkāpums, būtu jāizvērtē šo amatpersonu rīcība un atbilstoši jāreaģē, tiesām pieņemot blakus lēmumus.⁷⁵ “Šādu lēmumu pieņemšana atzīstama par vienu no efektīvākajiem veidiem, kā ne tikai reaģēt uz konkrēto situāciju, bet ietekmēt šādu situāciju skaita samazinājumu nākotnē.”⁷⁶

Satversmes tiesas priekšsēdētāja I.Ziemeles, bijusī Eiropas Cilvēktiesību tiesas tiesnese, izteikusi atziņu, ka “jebkurā gadījumā ECT uzskata, ka ir pieņemams tāds lietas izskatīšanas termiņš, kas nepārsniedz sešus gadus trijās tiesu instancēs”.⁷⁷ Pēc autore domām, šāda atziņa nav vērtējama viennozīmīgi. Autore jau vairākkārt uzsvērusi, ka katrs kriminālprocess ir atšķirīgs. Tādējādi attiecināt vienu termiņu uz visām krimināllietām nebūtu korekti. Autore uzskata, ka minēto sešu gadu termiņu varētu interpretēt kā nesamērīgu juridiski vienkāršās lietās, kurās ir maz procesa dalībnieku, mazs lietas apjoms un pierādījumu daudzums. Līdz ar to nevar automātiski atzīt, ka sešu gadu termiņš trijās tiesu instancēs liecina par to, ka tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā nav pārkāptas.

---

⁷⁵ Meikališā Ā., Strada-Rozenberga K. Tiesu prakses apkopojums par tiesībām uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā un soda noteikšanā, ja nav ievērotas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Rīga, 2013, 80.-81.lpp. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/tiesu-prakses-apkopojumi/kriminaltiesibas> [aplūkots 02.02.2018.]

⁷⁶ Turpat.

⁷⁷ Ziemeles I. Meklējot risinājumu tiesu sistēmas pilnveidošanai. Jurista Vārds, 12.03.2013., nr.10.

3. TIESĪBU UZ KRIMINĀLPROCESA PABEIGŠANU SAPRĀTĪGĀ TERMIŅĀ NEIEVĒROŠANAS SEKAS

Augstākā tiesa norādījusi, ka “konstatējot, ka nav ievērotas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, tiesa var:

1) taisot notiesājošu spriedumu, šo apstākli ņemt vērā pie soda noteikšanas un sodu mīkstināt (Krimināllikuma 49.¹ panta pirmās daļas 1. punkts, Kriminālprocesa likuma 520. pants);

2) taisot notiesājošu spriedumu, noteikt sodu, kas ir zemāks par minimālo robežu, kāda par attiecīgo noziedzīgo nodarījumu paredzēta likumā (Krimināllikuma 49.¹ panta pirmās daļas 2. punkts, Kriminālprocesa likuma 520. pants);

3) taisot notiesājošu spriedumu, noteikt citu, vieglāku soda veidu, nekā par attiecīgo noziedzīgo nodarījumu paredzēts likumā (Krimināllikuma 49.¹ panta pirmās daļas 3. punkts, Kriminālprocesa likuma 520. pants);

4) izbeigt kriminālprocesu, atbrīvojot no kriminālatbildības apsūdzēto (Krimināllikuma 58. panta piektā daļa, Kriminālprocesa likuma 481. panta otrā daļa).⁷⁸

Juridiskajā literatūrā konstatētas arī piektās iespējamās sekas, jo “Krimināllikuma 59. panta trešajā daļā paredzēts, ka personu tiesa var atbrīvot no soda arī tajos gadījumos, kad tā saskaņā ar Krimināllikuma 58. pantu ir atbrīvojama no kriminālatbildības”.⁷⁹ Līdz ar to secināms, ka vienas no iespējamajām sekām ir atbrīvošana no soda, kas nav tas pats, kas kriminālprocesa izbeigšana, atbrīvojot apsūdzēto no kriminālatbildības.

No minētā izriet, ka tiesiskās sekas saprātīga termiņa pārkāpuma gadījumā var iedalīt divās lielās grupās – tādas, kas ietekmē soda noteikšanu un tādas, kuru rezultātā tiek izbeigts kriminālprocess.

3.1. Kriminālprocesa izbeigšana

Jau pašā kriminālprocesa pamatprincipa regulējošajā tiesību normā – Kriminālprocesa likuma 14. panta piektajā daļā norādīts, ka “saprātīga termiņa neievērošana var būt pamats procesa

⁷⁸ Augstākās tiesas 02.12.2013. spriedums lietā Nr. 11810042808. Pieejams: www.at.gov.lv [aplūkots 23.03.2018.]

⁷⁹ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Tiesu prakse par tiesībām uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā un soda noteikšana, ja nav ievērotas tiesības un kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Grām.: Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocess. Raksti. 2010-2015. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2015, 256.lpp.

izbeigšanai šajā likumā noteiktajā kārtībā”. Detalizētāk kriminālprocesa izbeigšana regulēta Krimināllikuma 58. panta piektajā daļā, Kriminālprocesa likuma 379. panta pirmās daļas 4. punktā un 481. panta otrajā daļā.

Kriminālprocesa likuma 379. panta pirmās daļas 4. punktā noteikts, ka “izmeklētājs ar uzraugošā prokurora piekrišanu, prokurors vai tiesa var izbeigt kriminālprocesu, ja kriminālprocesu nav iespējams pabeigt saprātīgā termiņā”. Tādējādi secināms, ka šādu lēmumu var pieņemt ne tikai lietas iztiesāšanā tiesā, bet arī pirmstiesas kriminālprocesā, nenododot lietu tiesai. Savukārt Kriminālprocesa likuma 481. pants paredz kriminālprocesa izbeigšanu tiesas sēdē.

Tiesu rīcība, izvēloties pieņemt lēmumu par personu atbrīvošanas no kriminālatbildības, ir atkarīga no procesa ilguma – vairāk šādi lēmumi pieņemti kriminālprocesos, kuri norisinājušies īpaši ilglaicīgi.⁸⁰ Šīs ir vislabvēlīgākās iespējamās sekas, kādas personai var iestāties situācijā, ja tiek konstatēta saprātīga termiņa neievērošana. Tomēr tiesas ir visai piesardzīgas, izvēloties šādu rīcības modeli saprātīga termiņa pārkāpuma gadījumā. Vairākumā gadījumu tiesa tomēr izvēlas sekas, kas ir saistītas ar soda noteikšanu, bet par to autore detalizētāku analīzi veiks nākamajā apakšnodaļā.

Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 380. pantam kriminālprocesa izbeigšana, atbrīvojot personu no kriminālatbildības sakarā ar to, ka kriminālprocesu nav iespējams pabeigt saprātīgā termiņā, ir personu nereabilitējošs apstāklis. Tādējādi, piemērojot Kriminālprocesa likuma 379. panta pirmās daļas 4. punktu un izbeidzot kriminālprocesu, ir jākonstatē personas vaina, norādot atbilstošu pamatojumu.

Kriminālprocesa likuma 379. panta piektajā daļā noteikts, ka, izbeidzot kriminālprocesu, atbrīvojot personu no kriminālatbildības, jāsaņem personas, kura izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, vai tās aizstāvja piekrišana. Šādas tiesību normas nepieciešamība juridiskajā literatūrā skaidrota ar to, ka jāievēro pamatprincips “katram ir tiesības uz viņa lietas izskatīšanu tiesā”, ja persona no kriminālatbildības tiek atbrīvota pirmstiesas kriminālprocesā.⁸¹

---

⁸⁰ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Tiesu prakses apkopojums par tiesībām uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā un soda noteikšanā, ja nav ievērotas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Rīga, 2013, 80.-81.lpp. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/tiesu-prakses-apkopojumi/kriminaltiesibas> [aplūkots 02.02.2018.]

⁸¹ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Tiesu prakse par tiesībām uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā un soda noteikšana, ja nav ievērotas tiesības un kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Grām.: Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocess. Raksti. 2010-2015. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2015, 265.lpp.

Tā kā kriminālprocesa izbeigšana, atbrīvojot personu no kriminālatbildības, ir atzīstama par vislabvēlīgāko no iespējamajām sekām tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā neievērošanas gadījumā, tad šī izvēle būtu īpaši jāmotivē un jāargumentē. Lai gan praksē ir gadījumi, kad tiesas nolēmumus par tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā pārkāpumu motivē visai pavirši, tomēr konkrēti attiecībā uz Krimināllikuma 58. panta piektās daļas piemērošanu, tās sniedz diezgan plašu argumentāciju savai rīcībai.

Viens no gadījumiem, kurā piemērota Krimināllikuma 58. panta piektā daļa, atbrīvojot apsūdzēto no kriminālatbildības par noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu un izbeidzot kriminālprocesu, ir Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesas 2016. gada 10. novembra lēmums lietā Nr. 1095034200. Tiesa ir konstatējusi personas vainu izdarītajā noziedzīgajā nodarījumā. Tiesa, atsaucoties uz Kriminālprocesa likuma 14. pantu, Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. panta 1.punktu, kā arī uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumos norādītajām atziņām, ir konstatējusi tiesību un kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā pārkāpumu. Lēmumā vērtēta kriminālprocesa norise un amatpersonu veiktās procesuālās darbības – kad uzsākts kriminālprocess, pieņemts lēmums par personas saukšanu pie kriminālatbildības, kad lieta nodota tiesai un uzsākta tās iztiesāšana. Tiesa vērtējusi arī atlikto tiesas sēžu skaitu un iemeslus. Lēmumā analizēti Kriminālprocesa likuma 14. panta pirmajā daļā norādītie apstākļi, kas saistīti ar kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, atzīstot, ka lieta nav uzskatāma par juridiski sarežģītu un apjomīgu, kas būtu par pamatu ieilgušajam kriminālprocesam. Tiesa vērsusi uzmanību gan uz procesā iesaistīto personu attieksmi pret procesuālo pienākumu pildīšanu, gan uz procesa virzītāja rīcību, pieļaujot ilgstošus pārtraukumus starp tiesas sēdēm. Tiesa likusi uzsvāru tieši uz kriminālprocesa ilgumu, kas kopumā norisinājies 16 gadus (tiesā lieta iztiesāta 14 gadus), minot to kā iemeslu tam, kādēļ tā izvēlējusies piemērot tieši Krimināllikuma 58. panta piekto daļu, atbrīvojot personu no kriminālatbildības.⁸²

Turpinot analizēt tiesu lēmumus, ar kuriem persona atbrīvota no kriminālatbildības un krimināllieta izbeigta, autore norāda turpmāko. Arī Ogres rajona tiesa izlēmusi par labu Krimināllikuma 58. panta piektās daļas piemērošanai. Tiesa niansēti analizējusi kriminālprocesā veiktās procesuālās darbības – norādījusi datumus, kad uzsākts kriminālprocess, persona atzīta par aizdomās turētu, pieņemts lēmums par kriminālprocesa nodošanu prokuroram kriminālvajāšanas uzsākšanai, pieņemts lēmums par apsūdzētā saukšanu pie kriminālatbildības, grozīta apsūdzība un pieņemts lēmums par krimināllietas nodošanu tiesai un lieta nodota tiesai.

---

⁸² Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesas 10.11.2016. lēmums lietā Nr. 1095034200 [nav publicēts]

Tiesa uzsvērusi ilgos amatpersonu bezdarbības periodus starp procesuālajām darbībām, norādot, ka no kriminālprocesa uzsākšanas līdz lietas nodošanai tiesai pagājuši vairāk nekā četri gadi. Tiesa konstatējusi, ka pirmstiesas procesa laikā no 2008. gada līdz 2012. gadam ir bijuši ilgstoši pārtraukumi, kad netika veiktas nekādas izmeklēšanas darbības. Savukārt apsūdzētā kriminālprocesu nav novilcinājusi un savus procesuālos pienākumus pildījusi godprātīgi. Tiesa analizējusi arī nozīmēto tiesas sēžu skaitu, norādījusi, ka kopumā nozīmētas 11 tiesas sēdes, no kurām 7 reizes tiesas sēde noņemta no izskatīšanas vai lietas izskatīšana atlikta dažādu iemeslu dēļ – gan objektīvu iemeslu dēļ, gan tādēļ, ka aizstāvis, prokurors un liecinieki nav pienācīgi pildījuši savus procesuālos pienākumus. Tā kā kriminālprocess kopumā ildzis vairāk nekā sešus gadus, tiesa secinājusi, ka nav iespējams nodrošināt lietas izskatīšanu un personas sodīšanu saprātīgā termiņā. Savu izvēli, piemērot tieši Krimināllikuma 58. panta piekto daļu, tiesa pamatojusi ar to, ka ir būtiski aizskartas apsūdzētās tiesības uz privāto dzīvi (vairāku gadu garumā piedaloties procesuālajās darbībās, kavējot darbu) un ilgstoša nenoteiktība atstāj arī ietekmi uz personas psiholoģisko stāvokli. Tik ilgs kriminālprocess nenodrošina krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu bez neattaisnotas iejaukšanās personas dzīvē. Tiesa atsaukusies arī uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūras atziņu, ka soda mīkstināšana vai kriminālprocesa izbeigšana ir uzskatāma par efektīvu kompensācijas mehānismu tiesību uz lietas savlaicīgu izskatīšanu pārkāpumu gadījumos.⁸³ No izdarītās tiesas lēmuma analīzes secināms, ka tiesa rūpīgi izvērtējusi apstākļus tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā pārkāpuma konstatēšanu, kā arī argumentēti pamatojusi savu izvēli atbrīvot personu no kriminālatbildības un izbeigt kriminālprocesu, kas praksē nemaz tik bieži nav novērots. Lai gan lielākoties gadījumos, kad tiek piemērota Krimināllikuma 58. panta piektā daļa, kriminālprocesa ilgums ir pārsniedzis 10 gadu termiņu, konkrētajā lietā tas ir mazāks – vairāk, kā seši gadi. Taču jāņem vērā, ka ilgums nav izšķirošais apstāklis, lai izvēlētos, kādas konkrētas personai labvēlīgās sekas piemērot, un šī izvēle ir procesa virzītāja ziņā.

Kā pozitīvu piemēru, kurā tiesa izdarījusi apsvērumus Krimināllikuma 58. panta piektās daļas piemērošanai, autore norāda Ogres rajona tiesas 2018. gada 1. februāra lēmumu. Minētajā lēmumā tiesa konstatējusi, ka ir pamats izbeigt kriminālprocesu. Tiesa citējusi Kriminālprocesa likuma 14. panta pirmo daļu un Cilvēka tiesību un pamatbrīvību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. pantu, kā arī atsaukusies uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas atziņu, ka periods, kas jāņem vērā, sākas ar dienu, kad persona tiek apsūdzēta. Lēmumā norādīts, ka apsūdzētie (kopā

---

⁸³ Ogres rajona tiesas 01.06.2015. lēmums lietā Nr. 12507001412 [nav publicēts]

pieci) saukti pie kriminālatbildības 2000. gada vasarā, un pāris mēnešus pēc tam lieta nodota tiesai. 2000. gada novembrī tiesas sēdē pieņemts lēmums vienam no apsūdzētajiem mainīt piemēroto drošības līdzekli uz apcietinājumu, vienlaikus arī apturot tiesvedību līdz apsūdzētā atrašanai, izsludinot viņu meklēšanā. Kriminālprocess netika sadalīts, lai attiecībā pret pārējiem četriem apsūdzētajiem būtu iespējams turpināt kriminālprocesu. Tādējādi krimināllieta tiesneša tiesvedībā atradies no 2004. gada līdz 2012. gada februāra beigām. Savukārt 2012. gada februārī krimināllieta nodota citam tiesnesim, kurš vairāk, kā pēc trīs gadiem atjaunota iztiesāšana krimināllietā un noteica krimināllietas iztiesāšanu tiesas sēdē 2015. gada augustā, plānojot lietas iztiesāšanu apsūdzētā prombūtnē. Plānotā un arī vairākas citas nozīmētās tiesas sēdes dažādu iemeslu dēļ tika atliktas, un nolēmums tika pasludināts tikai 2018. gada 1. februārī. Tiesa konstatējusi, ka lielākoties šo 18 gadu laikā lieta atradies pirmās instances tiesā, un tā atradies trīs tiesnešu tiesvedībā, vienam otru nomainot, un secinājusi, ka nav nodrošināta lietas izskatīšana un personu sodīšana saprātīgā termiņā. Tiesa uzskatījusi, ka nepieciešamība vairāku gadu garumā ierasties uz tiesas sēdēm un piedalīties procesuālajās darbībās, kā rezultātā kavēts darbs, būtiski aizskar apsūdzēto tiesības uz privāto dzīvi. Turklāt šādā ilgstošā procesā personas atradušās tiesiskās nenoteiktības stāvoklī. Tiesa uzskatījusi kriminālprocesa izbeigšanu par taisnīgu un saprātīgu krimināltiesisko attiecību noregulējumu.⁸⁴ Autore pievienojas lēmumā paustajam viedoklim, ka kriminālprocess, kurš norisinājies vairāk, kā 18 gadus, ir atzīstams par pārāk ilgu laika periodu. Turklāt jāņem vērā, ka procesa virzītājs nav darījis visu iespējamo, lai notiktu procesa virzība. Procesā virzītājam bija iespēja, piemēram, sadalīt procesu, atsevišķi izdalot tā apsūdzētā lietu, kurš atradās meklēšanā. Līdz ar to secināms, ka konkrētajā lietā ir bijis pārāk ilgs bezdarbības periods, kurā netika veiktas nekādas procesuālās darbības. Turklāt pamatots ir arī tiesas secinājums, ka tikušas aizskartas apsūdzēto tiesības uz privāto dzīvi, un ir bijis pārāk ilgs nenoteiktības periods, kurā personas ir bijušas neziņā par savu tālāko nākotni. Tādējādi, pēc autores domām, tiesa pamatoti piemērojusi vislabvēlīgākās sekas, saskaņā ar Krimināllikuma 58. panta piekto daļu atbrīvojot personas no kriminālatbildības.

Arī ar Rīgas rajona tiesas 2014. gada 11. aprīļa lēmumu lietā Nr. 11350103404 secināts – lai arī apsūdzētā vaina nozieguma izdarīšanā ir pierādīta, persona ir atbrīvojama no kriminālatbildības saskaņā ar Krimināllikuma 58. panta piekto daļu. Taču šajā lēmumā tiesa visai virspusēji analizējusi procesa virzītāja veiktās darbības un lietas apstākļus, lielāko uzsvāru liekot uz procesa ilgumu – 10 gadi. Turklāt savu izvēli atbrīvot personu no kriminālatbildības pamatojusi

---

⁸⁴ Ogres rajona tiesas 01.02.2018. lēmums (lietas arhīva Nr. K24-0002-18/2) [nav publicēts]

ar apsūdzētā personību un noziedzīgā nodarījuma raksturu un radīto kaitējumu, kā arī soda mērķi.⁸⁵ Pēc autores domām, šādu apstākļu analīze, argumentējot personas atbrīvošanu no kriminālatbildības, nav atbilstoša, jo minētie kritēriji ir soda noteikšanas vispārīgie principi, kas vērtējami katrā gadījumā, kad personai tiek piemērots sods par noziedzīgu nodarījumu. Izvēloties vienas no piemērojamajām sekām saprātīga termiņa pārkāpuma gadījumā, procesa virzītājam, galvenokārt, uzmanība būtu jāpievērš tam, cik liels ir bijis tiesību pārkāpums, un kā tas ir ietekmējis personas privāto dzīvi un krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulēšanu. Attiecībā uz iepriekš minēto, autore pozitīvi vērtē to, ka tiesa analizējusi pašas personas rīcību – apsūdzētais izvairījies no tiesas, un Eiropas apcietinājuma lēmums un veiktie personas meklēšanas rezultāti nav devuši rezultātus. Lēmumā cita starpā skaidrots, ka atbrīvošana no kriminālatbildības nav pielīdzināma personas attaisnošanai, jo no kriminālatbildības atbrīvo personu, kas ir izdarījusi Krimināllikumā paredzētu nodarījumu.

Autore uzsver, ka personas atbrīvošana no kriminālatbildības un personas atbrīvošana no soda savā starpā ir nošķiramas, taču juridiskajā literatūrā šī tēma nav īpaši pētīta. Šajā jautājumā “valda nesakārtotība, kas vienvēidīgas prakses nodrošināšanas nolūkā būtu novēršama, pirmkārt, gan skaidri norobežojot atbrīvošanu no kriminālatbildības un atbrīvošanu no soda iztiesāšanas laikā (iespējams, atbrīvošanu no kriminālatbildības paredzot pirmstiesas procesā, kamēr atbrīvošanu no soda jau kā iztiesāšanas rezultātu), gan arī precīzi nosakot nolēmumu veidus, kādi tiesai attiecīgajos gadījumos jāpieņem.”⁸⁶ Profesores Ā.Meikališa un K.Strada-Rozenberga uzskata – kamēr šis jautājums nav atrisināts, tiesa pati pēc saviem ieskatiem var izlemt, vai atbrīvot personu no kriminālatbildības un kriminālprocesu izbeigt, piemērojot Krimināllikuma 58.panta piekto daļu un Kriminālprocesa likuma 481.panta otro daļu, 379.panta ceturto daļu, vai tomēr taisīt notiesājošu spriedumu un atbrīvot personu no soda, pamatojoties uz Kriminālprocesa likuma 59.panta otro daļu, 58.panta piekto daļu un Kriminālprocesa likuma 520.pantu.⁸⁷ Autore pievienojas paustajam viedoklim, jo pašreizējā situācija nav skaidrības, kādos gadījumos būtu jāizbeidz kriminālprocess un persona jāatbrīvo no kriminālatbildības, bet kādos – persona jāatbrīvo no soda. Tādējādi rīcības modelis un

---

⁸⁵ Rīgas rajona tiesas 11.04.2014. lēmums lietā Nr. 11350103404 [nav publicēts]

⁸⁶ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Tiesu prakse par tiesībām uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā un soda noteikšana, ja nav ievērotas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Grām.: Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocess. Raksti. 2010-2015. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2015, 259.lpp.

⁸⁷ Turpat.

pieņemamais nolēmums pašreiz jāatstāj tiesas ziņā, līdz situācija tiks uzlabota un tiks ieviesta lielāka skaidrība.

3.2. Soda noteikšana

Konstatējot, ka ir pārkāptas personas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, tas var ietekmēt soda noteikšanu. Atbilstoši Krimināllikuma 49.¹ panta pirmajai daļai ir iespējama trīs seku iestāšanās:

1) soda mīkstināšana;

2) tāda soda noteikšana, kas ir zemāks par minimālo robežu, kāda par attiecīgo noziedzīgo nodarījumu paredzēta likumā;

3) cita, vieglāku soda veida, nekā par attiecīgo noziedzīgo nodarījumu paredzēts likumā, noteikšana.

Salīdzinot Krimināllikuma 49.¹ panta pirmās daļas 1. un 2. punktu, autore secina, ka 1. punktā likumdevējs paredzējis iespēju samazināt sodu sankcijas ietvaros, savukārt 2. punktā, kā jau tas izriet no normas teksta, ir iespējams piemērot mazāku sodu nekā paredz sankcijas minimālā robeža.

Izvērtējot katru konkrēto situāciju, šīs tiesiskās sekas var piemērot personai, kura atzīstama par vainīgu izdarītajā noziedzīgā nodarījumā, sodot to. Jāuzsver, ka Krimināllikuma 49.¹ panta pirmo daļu var piemērot tikai tiesa. Prokuroram, sastādot priekšrakstu par sodu, šādas tiesības nav, un viņš nevar mīkstināt sodu, pamatojoties uz minēto tiesību normu.⁸⁸

Attiecībā uz soda noteikšanu, ja pieļauta kriminālprocesa neattaisnota novilcināšana, Augstākās tiesas 2012. gada 31. oktobra lēmumā lietā SKK-480/2012 ir ietverta tēze, ka “pirms pieņemt lēmumu par sodu, tiesai katrā konkrētā gadījumā jāizvērtē norādītie Krimināllikumā paredzētie sodu ietekmējošie apstākļi un apstākļi, kas raksturo kriminālprocesa nepamatotu novilcināšanu. Likumā paredzēto iespēju piemērošana ir saistīta ar to sodu, kurš būtu nosakāms, neņemot vērā kriminālprocesa neattaisnotu novilcināšanu”.⁸⁹ Tādējādi pirms tiesa mīkstina sodu, nepieciešams izvērtēt, kādu sodu tās piemērotu situācijā, ja saprātīga termiņa pārkāpums netiktu konstatēts. Tiesai jāvērtē Krimināllikuma 46. pantā ietvertie soda noteikšanas vispārīgie principi. Nosakot soda veidu jāņem vērā izdarītā noziedzīgā nodarījuma raksturs, radītais kaitējums un

---

⁸⁸ Beliha G. Tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā: materiālais aspekts. Administratīvā un kriminālā justīcija, 2011, nr.2/3.

⁸⁹ Augstākās tiesas 31.10.2012. lēmums lietā SKK-480/2012. Pieejams: www.at.gov.lv [aplūkots 23.03.2018.]

vainīgā personība. Savukārt piemērojamo soda mēru nosaka, ņemot vērā atbildību mīkstinošos un pastiprinošos apstākļus. Kas attiecas uz sodu noteikšanu, autore ir novērojusi, ka tiesas dažkārt visai pavirši vērtē gan soda veida, gan mēra ietekmējošos apstākļus, ka arī nepareizi tos analizē. Piemēram, no Krimināllikuma 46. panta trešās daļas izriet, ka piemērojamais soda mērs ir atkarīgs tikai no atbildību mīkstinošajiem un pastiprinošajiem apstākļiem. Taču tiesas, izvērtējot piemērojamo soda mēru, mēdz vērtēt arī citus apstākļus, piemēram, apsūdzētā personību vai pat veselības stāvokli, kas nav pareizi. Autore sīkāk neiedziļināsies šajā problēmjautājumā, vien norāda, ka Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta un Krimināllietu tiesu palātas tiesnešu 2008. gada 1. jūlija kopsapulces lēmumā⁹⁰ ietvertas rekomendācijas vienveidīgai tiesību normu piemērošanai soda noteikšanā, ko tiesas, lielākoties, arī ņem vērā.

Lai gan tiesām no sākuma būtu jāpiemēro tāds sods it kā tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā nebūtu pārkāptas, ņemot to kā pamatu, lai tālāk sodu mīkstinātu, autore novērojusi, ka praksē ne vienmēr tā notiek. Piemēram, Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa 2017. gada 28. novembra spriedumā lietā Nr. 11091036616 konstatējusi, ka nav ievērots Kriminālprocesa likuma 14. pants, tādēļ sods ir mīkstināms. Lai gan tiesa ir izvērtējusi soda veida un mēra ietekmējošos apstākļus, tā nav norādījusi, kāds sods apsūdzētajam būtu gadījumā, ja saprātīgs termiņš būtu ievērots.⁹¹ Turklāt apelācijas instances tiesa konkrētajā lietā konstatējusi pirmās instances tiesas kļūdu, motīvu daļā norādot, ka apsūdzētajam ir piemērojams vieglāks soda veids (īslaicīga brīvības atņemšana) nekā par attiecīgo noziedzīgo nodarījumu paredzēts likumā, jo rezolutīvajā daļā sods apsūdzētajam noteikts panta sankcijas ietvaros, piemērojot Krimināllikuma 49.¹ panta pirmās daļas 1. punktu. Tādējādi pirmās instances tiesa sodu mīkstinājusi attiecīgā Krimināllikuma panta sankcijas ietvaros, nevis piemērojusi citu, vieglāku soda veidu.⁹²

Kurzemes apgabaltiesa 2016. gada 27. janvāra spriedumā lietā Nr. 11815004211 norādījusi, ka, “izvēloties vienu no likumā paredzētajām iespējām, kas ir labvēlīgas apsūdzētajam, konstatējot kriminālprocesa neattaisnotu novilcināšanu, tiesai jāņem vērā: kriminālprocesa ilgums un procesa virzītāja rīcības raksturs; noziedzīgā nodarījuma raksturs un radītais kaitējums, noziedzīgā nodarījuma realizēšanas pakāpe; apsūdzētā personība, loma izdarītajā noziedzīgajā

---

⁹⁰ Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta un Krimināllietu tiesu palātas tiesnešu 01.07.2008. kopsapulces lēmums. Pieejams: www.at.gov.lv [aplūkots 19.03.2018.]

⁹¹ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 28.11.2017. spriedums lietā Nr. 11091036616 [nav publicēts]

⁹² Rīgas apgabaltiesas 15.03.2018. spriedums lietā Nr. 11091036616 [nav publicēts]

nodarījumā; atbildību mīkstinošie apstākļi; atbildību pastiprinošie apstākļi.”⁹³ Šāds secinājums izriet no Augstākās tiesas paustām atziņām, lai gan minētajā tiesas spriedumā tiesa nav iekļāvusi uz to atsauci. Autore Kurzemes apgabaltiesas secinājumā saskata nepilnības, jo norādītie apstākļi (piemēram, noziedzīgā nodarījuma raksturs un radītais kaitējums, noziedzīgā nodarījuma, apsūdzētā personība, atbildību mīkstinošie un pastiprinošie apstākļi) jāņem vērā nosakot sodu jebkurā kriminālprocesā, nevis tikai tad, ja noticis saprātīga termiņa pārkāpums. Šie apstākļi ir jāņem vērā katrā kriminālprocesā, piemērojot sodu par apsūdzētā izdarīto noziedzīgo nodarījumu. Šāds viedoklis pausts arī tiesu prakses apkopojumā par tiesībām uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, norādot, ka “liela daļa no minētajiem apstākļiem izvērtējama vēl pirms izšķiršanās par to, kādas labvēlīgās sekas piemērojamas personai, kuras tiesības uz procesa pabeigšanu saprātīgā termiņā ir pārkāptas. [...] Savukārt, izšķiroties par labvēlīgo seku veidu, vērā ņemami būtu šādi apstākļi:

- tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā pārkāpuma nozīmīgums gan ilguma, gan intensitātes ziņā (jo būtiskāks bijis aizskārums, jo “lielākai” jābūt nemateriālai kompensācijai);

- pašas personas rīcības kriminālprocesa laikā izvērtējums (cik lielā mērā pati personas savas darbības/bezdarbības pēc ir līdzvainojama procesa ilgumā);

- nolēmums, kāds tiktu pieņemts, ja attiecīgo tiesību pārkāpums nebūtu konstatēts (piemēram, ja personai jau tāpat tiktu piespriests minimālais sankcijā paredzētais soda, tad nav iespējams vairs mīkstināt sankcijas ietvaros, piemērot KL 49.¹ panta pirmās daļas 1. punktu)”.⁹⁴

Autore pievienojas šādam formulējumam un vērtējamajiem apstākļiem, vēlreiz uzsverot, ka ikkatrā gadījumā, kad tiek konstatēts Kriminālprocesa likuma 14. panta pārkāpums, nosakot sodu, vispirms ir jānosaka, kāds tas būtu, ja pārkāpums nebūtu noticis, un tikai pēc tam jāvērtē, kuras personai labvēlīgās sekas un kāpēc attiecīgajā situācijā ir piemērojamas.

Tomēr tiesu praksē ir gadījumi, kad netiek pamatots, kādēļ priekšroka ir dota konkrētajam soda mīkstināšanas veidam, nevis izvēlēts cits veids. Tiesas vien norāda attiecīgo Krimināllikumā ietverto pamatu soda mīkstināšanai, sīkāk neargumentējot savu izvēli. Piemēram, Rīgas pilsētas

---

⁹³Kurzemes apgabaltiesas 27.01.2016. spriedums lietā Nr. 11815004211. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 09.03.2018.]

⁹⁴ Meikalīša Ā., Strada-Rozenberga K. Tiesu prakses apkopojums par tiesībām uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā un soda noteikšanā, ja nav ievērotas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Rīga, 2013, 80.-81.lpp. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/tiesu-prakses-apkopojuumi/kriminaltiesibas> [aplūkots 02.02.2018.]

Pārdaugavas tiesa 2017. gada 24. novembra spriedumā lietā Nr. 15830103510 secinājusi, ka nav ievērots kriminālprocesa saprātīgs termiņš, norādījusi, ka Krimināllikuma 49.¹ pantā ir paredzētas sekas un mīkstinājusi sodu.⁹⁵ Tiesa nav detalizētāk argumentējusi, kādēļ izvēlējusies tieši šīs labvēlīgās sekas. Turklāt pieļautas arī citas jau iepriekš aprakstītās kļūdas – nav izvērtētas, kāds sods apsūdzētajam būtu piemērojams situācijā, ja saprātīgs termiņš būtu ievērots. Līdz ar to secīgi pieļauta nākamā kļūda – tiesa, izvēloties seku veidu, ņēmusi vērā atbildību mīkstināšanos un pastiprinošos apstākļus, nevis, piemēram, tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā pārkāpuma nozīmīgumu ilguma un intensitātes ziņā vai paša apsūdzētā rīcību kriminālprocesā.

Par vienu no vissliktāk argumentētajiem spriedumiem labvēlīgo seku izvēles ziņā, ar kuru autore ir iepazinusies, ir atzīstams Valkas rajona tiesas 2014. gada 12. februāra spriedums lietā Nr. 11140039913. Tiesa nav argumentējusi ne to, kādi apstākļi norāda uz Kriminālprocesa likuma 14. panta pārkāpumu, ne to, kāds sods būtu piemērojams personai, ja šāds tiesību pārkāpums nebūtu konstatēts. Turklāt spriedumā vispār nav pat atsauces uz Kriminālprocesa likuma 14. pantu, kā arī uz konkrētu Krimināllikuma 49.¹ panta daļu un punktu.⁹⁶ Atzīstot, ka ir noticis tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā pārkāpums, tiesa motīvu daļā ir iekļāvusi tikai vienu rindkopu, norādot, ka “nosakot soda mēru, tiesa ņem vērā, ka konstatēti trīs /pers. E/ atbildību mīkstinājoši apstākļi un viens atbildību pastiprinošs apstāklis, bez tam saskaņā ar Krimināllikuma 49.¹ pantu, pamats soda mīkstināšanai ir kriminālprocesā pieļauta neattaisnota novilcināšana, jo no noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas pagājuši vairāk kā divi gadi, tādēļ sods nosakāms tuvu sankcijas minimālajam apmēram”.⁹⁷ Tādējādi konkrētajā gadījumā nav pat iespējams secināt, kuru no Krimināllikuma 49.¹ panta pirmajā daļā ietvertajiem gadījumiem tiesa ir piemērojusi. Turklāt autore jau iepriekš pauda viedokli, ka laika periodu, kas ir būtisks saprātīga termiņa pārkāpuma konstatēšanai nenosaka no noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas, kā arī termiņš pats par sevi neliecina par saprātīga termiņa neievērošanu. Vēl jo vairāk, ja termiņš ir divi gadi. Tā kā spriedumā nav aprakstīti precizējošāki faktiskie apstākļi, autorei nav iespējams izdarīt sīkākus secinājumus. Autore vien secina, ka šādi spriedumi ar tik ierobežotu tiesas argumentāciju nebūtu pieļaujami un nav uzskatāmi par labu paraugu tiesas darbam.

⁹⁵ Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesa 24.11.2017. spriedumā lietā Nr. 15830103510 [nav publicēts]

⁹⁶ Valkas rajona tiesas 12.02.2014. spriedums lietā Nr. 11140039913. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 15.03.2018.]

⁹⁷ Valkas rajona tiesas 12.02.2014. spriedums lietā Nr. 11140039913. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 15.03.2018.]

Kā vēl vienu negatīvu paraugu, kā nevajadzētu argumentēt nolēmumu, autore min Ventspils tiesas 2018.gada 23.janvāra spriedumu lietā Nr.11151069315. No sākuma tiesa ir konstatējusi personas vainu, un, nosakot sodu, formāli atsaukusies uz soda noteikšanas vispārīgajiem principiem, īpaši tos neanalizējot.⁹⁸ Vienīgā rindkopa, ko tiesa veltījusi tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā analizēšanai, ir šāda: “Tiesa vērs uzmanību, ka pirmstiesas process šajā elementārājā lietā ir noticis pārāk ilgi, jo norisinājies turpat divarpus gadus. Tiesa uzskata, ka ar to ir pārkāptas Kriminālprocesa 14. panta pirmajā daļā noteiktās personas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Tādēļ atbilstoši Krimināllikuma 49.¹ panta pirmās daļas 1. punkta noteikumiem tiesa šo apstākli ņem vērā, nosakot soda mēru, un samazina normālos apstākļos nosakāmo sodu 100 piespiedu darba stundas uz 50 piespiedu darba stundām.”⁹⁹ Šajā spriedumā nav sīkāk analizēti apstākļi, kas tad norāda uz Kriminālprocesa likuma 14. panta pārkāpumu, kā tas izpaužas, kādas procesuālās darbības un cik ilgā laika posmā procesa virzītājs veicis u.c. Turklāt autore jau vairākkārt norādījusi, ka termiņš pats par sevi neliecina par tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā neievērošanu. Tiesa nav pamatojusi arī Krimināllikuma 49.¹ panta pirmās daļas 1. punkta izvēli, vien norādījusi, ka sods ir samazināms uz pusi, un arī tas nav sīkāk paskaidrots. Rīgas apgabaltiesa, atkārtoti iztiesājot krimināllietu apelācijas instancē, 2017. gada 14. novembra spriedumā lietā Nr. 11354011409 ir nonākusi pie secinājuma, ka ir pārkāpts Kriminālprocesa likuma 14. panta pirmajā daļā norādītais pamatprincips, un process ir ieildzis. Taču šī ieilgšana nav saistīta ar procesa dalībnieku attieksmi pret pienākumu pildīšanu. Arī šajā gadījumā, līdzīgi kā iepriekš analizētajos, tiesa atzinusi, ka, nosakot sodu, ir piemērojami Krimināllikuma 49.¹ panta pirmās daļas 1. punkta nosacījumi un sods ir mīkstināms sankcijas ietvaros. Tiesa atzinusi, ka pie kriminālprocesa ieilgšanas nav vainojama procesā iesaistīto personu attieksme pret pienākumu pildīšanu.¹⁰⁰ Tātad procesa virzītājam ir jāvērtē, kādu iemeslu dēļ kriminālprocess ir ieildzis, un vai tas saistīts ar procesa dalībnieku vienaldzīgo attieksmi pret saviem Kriminālprocesa likumā noteiktajiem pienākumiem. Piemēram, gadījumā, ja apsūdzētais ilgstoši izvairītos no tiesas sēdēm un ignorētu tai izsniegtās tiesas pavēstes par ierašanos uz lietas iztiesāšanu, šāda personas rīcība tiktu uzskatīta par ļaunprātīgu, un pats procesa dalībnieks ar savu rīcību būtu izraisījis sekas, tas ir, lietas izskatīšanas

⁹⁸Ventspils tiesas 23.01.2018. spriedums lietā Nr.11151069315. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 20.02.2018.]

⁹⁹ Turpat.

¹⁰⁰ Rīgas apgabaltiesas 14.11.2017. spriedums lietā Nr. 11354011409. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 15.03.2018.]

kavēšanu. Tomēr tiesa konkrētajā gadījumā nav argumentēti vērtējusi šos Kriminālprocesa likuma 14. pantā noteiktos apstākļus, vien norādījusi, ka tāpat kā Rīgas apgabaltiesa, izskatot lietu apelācijas instancē pirmo reizi, tāpat arī šoreiz tiesa konstatē tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā pārkāpumu. Tiesa nav pamatojusi arī to, kādēļ tā piemērojusi tieši Krimināllikuma 49.¹ panta pirmās daļas 1. punkta izvēli. Aplūkojot jau minēto Rīgas apgabaltiesas spriedumu, lietu apelācijas instances tiesā izskatot pirmo reizi, secināms, ka tajā arī nav izvērtēta argumentācija par tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā pārkāpumu. Tiesa analizējusi kriminālprocesuālo darbību veikšanas ilgumu, norādot, ka kriminālprocess uzsākts 2009. gada 3. aprīlī un apelācijas instances nolēmums pasludināts 2016. gada 28. oktobrī. Tiesa uzskatījusi, ka tā kā no kriminālprocesa uzsākšanas dienas līdz apelācijas instances tiesas nolēmuma pasludināšanas dienai ir pagājuši vairāk nekā seši gadi, kā arī lietas izskatīšanas ilgums nav saistāms ar procesā iesaistīto personu attieksmi pret pienākumu pildīšanu, tad ir konstatējams tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, pārkāpums.¹⁰¹ Šāda argumentācija nav uzskatāma par pilnīgu, un tiesai būtu jāpamato, kādēļ izvēlējusies šādu rīcības modeli un soda mīkstināšanas veidu.

Latgales apgabaltiesa atcēlusi pirmās instances tiesas spriedumu daļā par apsūdzētajam noteikto sodu, jo konstatējusi, ka ir pārkāptas apsūdzēto tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Tiesa norādījusi, ka kopumā process ildzis četrus gadus un piecus mēnešus, kas ir nesamērīgi ilgstošs laiks. Apgabaltiesa uzskatījusi, ka pirmās instances tiesai nebija nepieciešams tik ilgs laiks lietas iztiesāšanai tās sarežģītības dēļ un procesuālo darbību apjoma dēļ. Turklāt tiesas sēžu atlikšana nav bijusi apsūdzēto attieksmes dēļ. Tādējādi tiesa atzinusi, ka apsūdzētajiem ar pirmās instances tiesas spriedumu noteiktas sods ir jāsamazina, piemērojot Krimināllikuma 49.¹ panta pirmās daļas 1. punkta nosacījumus.¹⁰² Autore secina, ka kārtējo reizi nav pamatota labvēlīgo seku izvēle, un motivācija ir nepietiekama. Tiesa, pēc autores domām, “izlases kārtībā” atsaukusies uz diviem apstākļiem – lietas sarežģītību un procesuālo darbību apjomu, pārējos Kriminālprocesa likuma 14. panta pirmajā daļā uzskaitītos apstākļus neminot. Savukārt jau pieminētos apstākļus tā pat nav analizējusi.

Protams, ne visos gadījumos, kad procesa dalībnieks saskata Kriminālprocesa likuma 14. panta pārkāpumu, to saskata arī tiesa. Tā, piemēram, aizstāve norādījusi, ka

---

¹⁰¹ Rīgas apgabaltiesas 28.10.2016. spriedums lietā Nr. 11354011409 [nav publicēts]

¹⁰² Latgales apgabaltiesas 13.12.2017. spriedums lietā Nr. 11110010813. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasM/vc/lv/nolemumi> [aplūkots 12.03.2018.]

apsūdzētajam sods būtu samazināms, jo krimināllieta nav izskatīta saprātīgā termiņā. Tiesai bija pretējs viedoklis. Proti, ar Jēkabpils rajona tiesas 2017. gada 23. februāra spriedumu lietā Nr. 11502002911 atzīts, ka nav noticis tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā pārkāpums. Tiesa citējusi kriminālprocesa mērķi un Kriminālprocesa likuma 14. pantā nostiprināto pamatprincipu, kā arī Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. panta 1. punktu, norādot, ka tas garantē personas tiesības uz taisnīgu tiesu, tostarp, arī personu tiesības uz savlaicīgu lietas izskatīšanu, tas ir, lietas virzību saprātīgos termiņos. Tiesa, atsaucoties uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumiem, skaidrojusi, ka minētās normas mērķis ir aizsargāt visas procesā iesaistītās puses no pārmērīgiem procesuāliem kavējumiem, novērst pārmērīgi ilgu tiesisko nenoteiktību. Tiesa ņēmusi vērā Eiropas Cilvēktiesību tiesas atziņas un secinājusi, ka saprātīga termiņa tecējums sākas ar brīdi, kad persona iegūst apsūdzētā statusu, tas var būt datums pirms lietas nodošanas tiesai, proti, kad persona tiek aizturēta, vai brīdis, kad tai tiek izvirzīta apsūdzība, vai tiek uzsākta pirmstiesas izmeklēšana. Tiesa rūpīgi analizējusi kriminālprocesā veiktās kriminālprocesuālās darbības un pieņemtos procesuālos dokumentus un lēmumus, kā arī pamatojusi, kādēļ bijis nepieciešams veikt konkrētās procesuālās darbības. Konkrētajā lietā process ieilga infotehniskās ekspertīzes veikšanas dēļ, jo to bija grūtības veikt darba apjoma un nepietiekama darbinieku skaita dēļ. Tiesa uzsvērusi, ka konkrētās ekspertīzes atzinums lietā bija nepieciešams. Apsūdzētajam minētā ieilgusī ekspertīze neradīja nekādu tiesisko nenoteiktību, jo apsūdzētais par aizdomās turēto atzīts tikai 2016. gadā. Līdz ar to tiesa secinājusi, ka apsūdzētā tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā nav pārkāptas, un soda noteikšanā nav piemērojams Krimināllikuma 49.¹ pants.¹⁰³ Autore pozitīvi vērtē tiesas plašo motivāciju, kādēļ tā nekonstatē tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā pārkāpumu, atsaucoties gan uz tiesību normām, gan uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksi. Autore novērojusi, ka lielākoties, kad tiesas nekonstatē Kriminālprocesa likuma 14. pantā noteiktā pamatprincipa pārkāpumu, tās aprobežojas ar vienu rindkopu vai pat teikumu, ka saprātīga termiņa pārkāpums netiek konstatēts, sīkākus paskaidrojumus par savu viedokli nesniedzot. Vienlaikus norādāms – faktu, ka infotehnisko ekspertīzi nevarēja veikt nepietiekama darbinieku skaita dēļ, nevar atzīt par objektīvu apstākli kriminālprocesa ilgumam.

Autore uzsver, ka uz tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā pārkāpumu var norādīt kā procesā iesaistītās personas, tā arī tiesa pati pēc savas iniciatīvas var to konstatēt,

---

¹⁰³ Jēkabpils rajona tiesas 23.02.2017. spriedums lietā Nr. 11502002911. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 20.03.2018.]

jo šīs tiesības ir ietvertas kriminālprocesa pamatprincipos un Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. pantā

Analizējot tiesu nolēmumus, autore secina, ka lielākoties praksē tiek piemērots Krimināllikuma 49.¹ panta pirmās daļas 1. punktā ietvertais soda noteikšanas pamats, izvēloties sodu mīkstināt sankcijas ietvaros. Par galveno trūkumu autore uzskata nepietiekamo tiesas motivāciju gan tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā konstatēšanai, gan konkrētā rīcības modeļa izvēlei (kāpēc izvēlēts attiecīgais Krimināllikuma 49.¹ panta pirmās daļas punkts). Turklāt visai bieži tiesas neizvērtē sodu, kāds būtu piemērojams gadījumā, ja tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā pārkāpums netiktu konstatēts, lai tas varētu kalpot par tālāko pamatu soda samazināšanai. Tiesas uzreiz vērtē sodu saistībā saprātīga termiņa neievērošanu, kas, autorei ieskatā, nav pareizi.

Autore secina, ka tiesām pastāv liela rīcības brīvība, kuru no seku veidiem piemērot, atstājot izvēli tiesu ziņā. Ne Krimināllikums, ne Kriminālprocesa likums neietver konkrētus kritērijus, kas ņemami vērā izvēloties, kādu labvēlīgo seku veidu piemērot.¹⁰⁴ Tomēr pozitīvi ir vērtējams apstāklis, ka likumdevējs ir paredzējis visai plašas nemateriālās kompensācijas iespējas tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā pārkāpuma gadījumā, kas praksē arī tiek bieži izmantotas.¹⁰⁵

---

¹⁰⁴ Augstākās tiesas 08.06.2012. lēmums lietā SKK-284/2012. Pieejams: www.at.gov.lv [aplūkots 17.03.2018.]

¹⁰⁵ Augstākās tiesas 18.09.2012. lēmums lietā SKK-482/2012 [nav publicēts]

KOPSAVILKUMS

Pētījuma rezultātā darba autore aizstāvēšanai izvirza šādas tēzes:

1. Procesa virzītājam, izvērtējot, vai ir noticis tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā pārkāpums, ir jāmotivē, kādi apstākļi uz to norāda, tostarp Kriminālprocesa likuma 14. panta pirmajā daļā ietvertie apstākļi.
2. Tikai tāda kriminālprocesa neattaisnota novilcināšana, par kuru atbildība jāuzņemas valsts iestādēm un amatpersonām, var būt iemesls tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā konstatēšanai. Procesa virzītājam jāvērtē, vai valsts ir darījusi visu iespējamo, lai nenotiktu procesa neattaisnota novilcināšana, un cik ilgs ir bijis periods, kurā netika veiktas nekādas procesuālās darbības.
3. Konstatējot Kriminālprocesa likuma 14. panta pārkāpumu un piemērojot kādu no Krimināllikuma 49.¹ panta pirmajā daļā paredzētajām sekām, vispirms ir jānosaka, kāds sods būtu piemērojams tad, ja saprātīga termiņa pārkāpums nebūtu noticis, un tikai pēc tam jāvērtē, kuras personai labvēlīgās sekas un kādēļ attiecīgajā situācijā ir piemērojamas, un kā tas ietekmē piemērojamo sodu.
4. Tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā pārkāpums var būt pamats ne tikai kriminālprocesa izbeigšanai, bet arī cita, vieglāka soda veida piemērošanai vai soda mīkstināšanai. Tomēr Kriminālprocesa likuma 14. panta piektajā daļā ir norāde tikai uz kriminālprocesa izbeigšanu. Tādēļ autore izvirza priekšlikumu izteikt Kriminālprocesa likuma 14. panta piekto daļu šādā redakcijā: “(5) *Saprātīga termiņa neievērošana var būt pamats procesa izbeigšanai, soda mēra samazināšanai vai cita, vieglāka soda veida noteikšanai šajā likumā noteiktajā kārtībā.*”
5. Konstatējot tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā pārkāpumu, tiesas lielākoties piemēro Krimināllikuma 49.¹ panta pirmajā daļā noteiktās sekas, samazinot sodu sankcijas ietvaros.

6. Par galveno trūkumu tiesu praksē uzskatāma nepietiekamā tiesas motivācija gan tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā konstatēšanai, gan konkrētā rīcības modeļa izvēlei (attiecīgā Krimināllikuma 49.¹ panta pirmās daļas punkta izvēlē).

IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI

Literatūra

1. Beliha G. Tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā: materiālais aspekts. Administratīvā un kriminālā justīcija, 2011, nr.2/3.
2. Gulbis R. Tiesvedība kasācijas instancē: normatīvā regulējuma prakses aktualitātes. Jurista Vārds, 31.01.2017., nr. 5.
3. Iljanova D. Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana. Rīga: Ratio iuris, 2005.
4. Kaija S. Procesuālā ekonomija kā princips kriminālprocesā. Grām.: Kriminālprocesa likumam – 10. Pagātnes mācības un nākotnes izaicinājumi. Sagatavojis autoru kolektīvs. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2015.
5. Kriminālprocesa likuma anotācija. 2003.gada 20.aprīlis. Pieejams: http://www.saeima.lv/L_Saeima8/lasa-dd=LP0286_0.htm [aplūkots 04.01.2018.]
6. Liede A. Latvijas PSR kriminālprocess. Vispārīgā daļa. Rīga: Zvaigzne, 1980.
7. Likumprojekta Nr.745/Lp11 anotācija Pieejama: <http://titania.saeima.lv/LIVS11/SaeimaLIVS11.nsf/0/6B7550A49853D5C8C2257BB10020D978?OpenDocument#b> [aplūkots 04.02.2018.]
8. Mauliņa L. Tiesu reorganizācijas izmaiņas šogad.Pieejams: <https://www.tiesas.lv/aktualitates/tiesu-reorganizācijas-izmaiņas-sogad-7809> [aplūkots 18.03.2018.]
9. Meikališa Ā. Kriminālprocesa tiesības. Vispārīgā daļa. Rīga: RAKA, 2000.
10. Meikališa Ā. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. [b.v.]: RAKA, 1998.
11. Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Tiesu prakse par tiesībām uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā un soda noteikšana, ja nav ievērotas tiesības un kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Grām.: Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocess. Raksti. 2010-2015. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2015.
12. Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā. II raksts. Jurista Vārds, 14.03.2006., nr. 11.
13. Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā turpinās. I raksts. Jurista vārds, 30.06.2009., nr.26.
14. Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Taisnīgums kriminālprocesā. Jurista Vārds, 29.11.2011., nr. 48.
15. Mežulis D. Krimināltiesības shēmās. Vispārīgā daļa. [B.v.]: [b.i.], [b.g.].

16. Rozenbergs J. Tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Jurista Vārds, 05.07.2011., nr. 27.
17. Skaidrojošā vārdnīca. Pieejama: <http://www.tezaurs.lv/#/sv/efekt%C4%ABvs> [aplūkots 06.01.2018.]
18. Tieslietu ministrija. Tieslietu ministrs gandarīts par pozitīvajiem darba rezultātiem Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesā. Pieejams: <https://www.tm.gov.lv/lv/aktualitates/tm-informacija-presei/tieslietu-ministrs-dzintars-rasnacs-gandarits-par-pozitivajiem-darba-rezultatiem-rigas-pilsetas-zemg> [aplūkots 08.01.2018.]
19. Valsts kontrole: Vai pirmstiesas izmeklēšana Valsts policija ir efektīva? Pieejams: http://www.lrvk.gov.lv/uploads//reviziju-zinojumi/2016/2.4.1-6_2016/rz_vp_20.09.2017_bez-ip.pdf [aplūkots 16.03.2018.]
20. Ziemele I. Meklējot risinājumu tiesu sistēmas pilnveidošanai. Jurista Vārds, 12.03.2013., nr.10.
21. Frederic E., The Length of Civil and Criminal proceedings in the case-law of the European Court of Human Rights, Human right files No.16. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2007.
22. McBride J. Human rights and criminal procedure: The case law of the European Court of Human Rights. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2009.
23. Trechsel S. Human rights in criminal proceedings. Oxford, Oxford University Press, 2006.

Normatīvie akti

24. Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Parakstīta Romā 04.11.1950. [03.01.2018. red.]
25. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2011/93/ES par seksuālas vardarbības pret bērniem, bērnu seksuālas izmantošanas un bērnu pornogrāfijas apkarošanu, un ar kuru aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2004/68/TI. Pieņemta 13.12.2011. [03.01.2018. red.]
26. Latvijas Republikas Satversme: LV likums. Pieņemts 15.02.1922. [03.01.2018. red.]
27. Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998. [03.01.2018. red.]
28. Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [03.01.2018. red.]
29. Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts 12.03.2009. [03.01.2018. red.]
30. Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Pieņemts 21.10.2010. [12.01.2018. red.]

31. Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts 29.05.2014. [03.01.2018. red.]
32. Latvijas Kriminālprocesa kodekss (konsolidēts): LV likums. Pieņemts 06.01.1961. [zaudējis spēku 01.10.2005.]

Juridiskās prakses materiāli

33. ECT 19.02.1991. spriedums lietā Adiletta and Others v. Italy. (iesnieguma Nr. 13978/88) Pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int> [aplūkots 19.01.2018.]
34. ECT 28.11.2002. spriedums lietā Lavents pret Latviju (iesnieguma Nr. 58442/00) Pieejams: www.at.gov.lv [aplūkots 12.03.2018.]
35. ECT 24.01.2008. spriedums lietā Ž. pret Latviju (iesnieguma Nr. 14755/03) Pieejams: www.at.gov.lv [aplūkots 12.03.2018.]
36. ECT 07.12.2017. spriedums lietā Aigars Cuško pret Latviju (iesnieguma Nr. 32163/09). Pieejams: <https://hudoc.echr.coe.int> [aplūkots 15.03.2018.]
37. Augstākās tiesas 13.03.2006. lēmums lietā SKK-152/06. Pieejams: www.at.gov.lv [aplūkots 17.01.2018.]
38. Augstākās tiesas 11.01.2007. lēmums lietā SKK-15-17. Pieejams: www.at.gov.lv [aplūkots 19.01.2018.]
39. Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta un Krimināllietu tiesu palātas tiesnešu 2008. gada 1. jūlija kopsapulces lēmums. Pieejams www.at.gov.lv [aplūkots 19.03.2018.]
40. Augstākās tiesas 08.06.2012. lēmums lietā SKK-284/2012. Pieejams: www.at.gov.lv [aplūkots 17.03.2018.]
41. Augstākās tiesas 18.09.2012. lēmums lietā SKK-482/2012 [nav publicēts]
42. Augstākās tiesas 20.09.2012. lēmums lietā SKK-443/2012. Pieejams: www.at.gov.lv [aplūkots 16.01.2018.]
43. Augstākās tiesas 16.10.2012. lēmums lietā SKK-546/2012. Pieejams: www.at.gov.lv [aplūkots 20.01.2018.]
44. Augstākās tiesas 31.10.2012. lēmums lietā SKK-480/2012. Pieejams: www.at.gov.lv [aplūkots 23.03.2018.]
45. Augstākās tiesas 02.12.2013. spriedums lietā Nr. 11810042808. Pieejams: www.at.gov.lv [aplūkots 23.03.2018.]

46. Augstākās tiesas 10.02.2015. lēmums lietā SKK-5/2015. Pieejams: www.at.gov.lv [aplūkots 16.01.2018.]
47. Augstākās tiesas 22.02.2018. lēmums lietā SKK-111/2018. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 14.03.2018.]
48. Kurzemes apgabaltiesas 27.01.2016. spriedums lietā Nr.11815004211. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 09.03.2018.]
49. Rīgas apgabaltiesas 28.10.2016. spriedums lietā Nr. 11354011409 [nav publicēts]
50. Kurzemes apgabaltiesas 15.08.2017. lēmums lietā Nr.11270000315 [nav publicēts]
51. Rīgas apgabaltiesas 14.11.2017. spriedums lietā Nr. 11354011409. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 15.03.2018.]
52. Latgales apgabaltiesas 13.12.2017. spriedums lietā Nr. 11110010813. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 12.03.2018.]
53. Rīgas apgabaltiesas 09.01.2018. spriedums lietā Nr. 11517055511 [nav publicēts]
54. Rīgas apgabaltiesas 18.01.2018. spriedums lietā Nr. 15830106307 [nav publicēts]
55. Rīgas apgabaltiesas 15.03.2018. spriedums lietā Nr. 11091036616 [nav publicēts]
56. Valkas rajona tiesas 12.02.2014. spriedums lietā Nr. 11140039913. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 15.03.2018.]
57. Rīgas rajona tiesas 11.04.2014. lēmums lietā Nr. 11350103404 [nav publicēts]
58. Ogres rajona tiesas 01.06.2015. lēmums lietā Nr. 12507001412 [nav publicēts]
59. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 28.04.2016. spriedums lietā Nr.12814000706. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 12.03.2018.]
60. Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesas 10.11.2016. lēmums lietā Nr. 1095034200 [nav publicēts]
61. Rīgas Ziemeļu rajona tiesas 13.12.2016. spriedums lietā Nr. 15830106307 [nav publicēts]
62. Jēkabpils rajona tiesas 23.02.2017. spriedums lietā Nr. 11502002911. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 20.03.2018.]
63. Aizkraukles rajona tiesas 10.07.2017. spriedums lietā Nr.11518013206 [nav publicēts]
64. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 04.09.2017. spriedums lietā Nr. 11088243214. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 14.03.2018.]

65. Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesa 24.11.2017. spriedumā lietā Nr. 15830103510 [nav publicēts]
66. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 28.11.2017. spriedums lietā Nr. 11091036616 [nav publicēts]
67. Ventspils tiesas 23.01.2018. spriedums lietā Nr.11151069315. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 20.02.2018.]
68. Ogres rajona tiesas 01.02.2018. lēmums (lietas arhīva Nr. K24-0002-18/2) [nav publicēts]
69. Rēzeknes tiesas 05.02.2018. lēmums lietā Nr. 11331045416 [nav publicēts]
70. Rīgas rajona tiesas 02.02.2018. lēmums (lietas arhīva Nr.K33-0092-18/9) [nav publicēts]
71. Meikališā Ā., Strada-Rozenberga K. Tiesu prakses apkopojums par tiesībām uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā un soda noteikšanā, ja nav ievērotas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Rīga, 2013, 80.-81.lpp. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/tiesu-prakses-apkopojumi/kriminaltiesibas> [aplūkots 02.02.2018.]

Dokumentārā lapa

Maģistra darbs “Tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā” izstrādāts LU Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: Marta Bužāte

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: lektors Mag.iur. Jānis Maizītis

Darbs iesniegts Krimināltiesību zinātņu fakultātē

Metodiķe: Iveta Balode

Darbs aizstāvēts maģistru gala pārbaudījuma komisijas sēdē:

2018.gada ____ .maijā, protokols Nr. _____

un novērtēts ar atzīmi _____

Komisijas sekretāre: _____